

Vélemények az alpműveltségi vizsga koncepciójáról

Hazánkban több, mint tíz éve folynak kutatások, kísérletek a vizsgarendszer korszerűsítésének szolgálatában (lásd az irodalomjegyzéket). Az alpműveltségi vizsga előkészítése érdekében az előző kormány 1991 februárjában a József Attila Tudományegyetem Pedagógiai Tanszéke mellett létrehozta az Alpműveltségi Vizsgaközpontot (amely 1996 februárjától az Országos Közoktatási Intézet egyik intézménye). A Vizsgaközpont különböző elgondolások és szakmai viták alapján az alpműveltségi vizsga számos koncepcióváltozatát dolgozta ki. E munkálatok eredményeként az OKI Alpműveltségi Vizsgaközpontja 1996. április 15-én 2686 intézménynek, szervezetnek küldte meg az alpműveltségi vizsga koncepcióját, a csatlakozó kérdőívet, valamint mellékelte négy háttéranyagot (Gondolatok az alpműveltségi vizsgáról; A középiskolázás tömegessé válása. Veszélyek és lehetőségek; Vizsga: de milyen?; A hatályos törvény és a törvénymódosítás rendelkezései a vizsgáról).

Ez a közvélemény-kutatás nem foglalkozott a külön figyelmet igénylő speciális feladatokkal, mint például a kisebbségi rétegek gyermekeinek, a felnőtteknek, a fogyatékosoknak a vizsgáztatásával. E követelményeket a törvény szellemében, az érintett rétegek képviselőinek megkérdezésével kell majd a vizsgaszabályzatban érvényesíteni.

Ez a tanulmány a beérkezett válaszok feldolgozására vállalkozik. *A cél az, hogy a pedagógiai közvélemény figyelembevételével elkészüljön az Alpműveltségi Vizsgaszabályzat.* (Ennek érdekében várhatóan 1996 végén még egy közvélemény-kutatásra kerül sor a szóba jöhető egyes vizsgák koncepcionális kérdéseiről: mit öleljen fel az egyes vizsgák tartalma, milyen eszközökkel, módszerekkel történjen a szóban forgó tárgyból a vizsgáztatás stb.)

A véleménykérés

A kiküldött kérdőívben nem szerepel három lényeges kérdés: Legyen-e alpműveltségi vizsga? Ha lesz, kötelező legyen-e? Milyen legyen a kapcsolat az alpműveltségi vizsga és az érettségi között? Mivel e hiányt néhány válaszoló kifogásolta, mindenekelőtt ezekről a kérdésekről essék szó. Majd ismertetjük a mintát, a válaszolók megoszlását. Végül e cím alatt utalunk a kérdőíveket kísérő levelekben közölt szöveges véleményekre.

Legyen-e alpműveltségi vizsga?

Az előző koalíció által 1993-ban benyújtott és megszavazott közoktatási törvény tíz évre emelte föl a kötelező általános képzés időtartamát, amit a jelenlegi koalíció által benyújtott törvénymódosítás megerősített. Ennek a törvényi előírásnak lényegbevágó következményei lesznek. Némelyek a várható változásokat történelmi jelentőségűnek minősítik, mások elkerülhetetlen lépésnek (nem véletlen, hogy eddig két kormány, illetve öt

parlamentari párt szavazta meg). Ugyanakkor nem kevesen vélekednek úgy, hogy súlyos problémák elé nézünk, de olyanok is akadnak, akik azt jósolják, hogy a tízévfolyamos kötelező általános képzés és a vele járó változások megvalósulása a magyar közoktatás szétverését, tönkretételét eredményezi. Az előző kormány e változásnak megfelelő Nemzeti alaptanterv munkálatait nem tudta befejezni. A jelenlegi kormány a tíz évfolyamra felemelt általános képzés törvényi előírását követve a Nemzeti alaptantervet elkészítette és kormányrendelettel kiadta. Közben a Világbank által támogatott széles körű szak-középiszkolai fejlesztések is e törvényi előírásnak megfelelően folytak. Az 1993-as törvény a tízévfolyamos általános képzés lezárásához alapvizsgát rendelt, aminek az előkészületeit a Minisztérium támogatta. A törvénymódosítás megerősítette, hogy állami vizsgaként létre kell hozni és be kell vezetni az alpműveltségi vizsgát.

A Nemzeti alaptanterv és az alpműveltségi vizsga a tíz évfolyamra kiterjesztett általános képzés megvalósulásának eszköze, aminek következtében a hagyományos négyosztályos középiskola két pedagógiai szakaszra tagolódik. Az alpműveltségi vizsga ellenzőinek többsége lényegében ezzel nem ért egyet, a középiskolát továbbra is lineáris tanterv szerint működő szakaszokként szeretné megőrizni. E szándék érvényesülése viszont kizárja az egységes, kötelező tízéves általános képzést, a nyolcosztályos kötelező általános képzés fennmaradását feltételezi. A tízévfolyamos kötelező általános képzés és az alpműveltségi vizsga bevezetését 1993 óta törvény írja elő, amelyet az 1996-os törvénymódosítás megerősített. Amíg ez a törvény érvényben van, e szerint kell eljárni. Kérdés, mekkora a valószínűsége annak, hogy a következő választás után törvényileg nyolc évfolyamra csökkentik a kötelező általános képzést, vagyis semmisnek tekintik az addigra már tíz éve folyó előkészületeket, bevezetett változásokat. A politikában semmi sem lehetetlen, de e visszalépés valószínűsége csekély.

Az alpműveltségi vizsgakoncepció kidolgozásának csak akkor van értelme, ha lesz ilyen vizsga. Mivel ennek létrehozását törvény írja elő, nem látszott célszerűnek az alpműveltségi vizsga létrehozásához kapcsolódó kérdéssel (a törvény által lezárt vita felújításával) elvonni a figyelmet a vizsgakoncepció kérdéseiről. Ami a középiskolák lineáris tantervi rendszerének megszűnését illeti, a törvény erről a következőket írja elő:

„6. § (1) A tankötelezettséget az általános műveltséget megalapozó, alpműveltségi vizsgára felkészítő ismeretek elsajátításával kell teljesíteni.” „8. § (5) Az általános műveltséget alapozó pedagógiai szakaszban az iskolai nevelés és oktatás tartalmi egységét, az iskolák közötti átjárhatóságot a Nemzeti alaptanterv, továbbá az alpműveltségi vizsga és az érettségi vizsga vizsgakövetelményei biztosítják.” „8. § (9) A helyi tanterv a) az első évfolyamon kezdődő és a tizedik évfolyam végéig tartó szakaszban a Nemzeti alaptanterv és az alpműveltségi vizsga, b) a tizenegyedik évfolyamon kezdődő és az érettségi vizsga vizsgaidőszakáig tartó szakaszban pedig az érettségi vizsga követelményeire épül.” „25. § (4) Az iskolai oktatásban az első évfolyamtól kezdődően, a tizedik évfolyamig bezárólag az alapfokú művészetoktatás kivételével és függetlenül attól, hogy az iskolai nevelést és oktatást milyen iskolatípusban végzik a tankötelezettség teljesítését szolgáló, az általános műveltséget megalapozó, alpműveltségi vizsgára felkészítő nevelés és oktatás folyik.” [Ezt az előírást az egyes iskolatípusokra vonatkozóan külön-külön is megerősítik a 27. § (4), a 28. § (5), a 29. § (5), valamint a 124. § (7) bekezdések.]

Ezek a rendelkezések egyértelműek. A megvalósítás sokféle feladat, probléma megoldását írja elő. Az alpműveltségi vizsgával összefüggésben a „kötelezőség” és az érettségizéshez való viszony vet föl koncepcionális jelentőségű problémákat.

A kötelezőség kérdése

A törvénymódosítás előkészítésének két éves időszakában az alpműveltségi vizsga ellenzői (elsősorban a gimnáziumi érdekcsoport) azon a véleményükre törekedtek érvényre juttatni, hogy legyen ugyan alpműveltségi vizsga, de az ne legyen kötelező. Ebben az

esetben sem a vizsgáról volt szó, hanem arról, hogy a kötelező vizsga kizárná a középis-kola lineáris tantervének megörzését. A kötelező vizsga azonban eleve képtelenség, ugyanis senkit nem lehet arra kötelezni, hogy vizsgázzon, ha nem akar vagy nem képes rá. A törvény ezt így oldja meg: „9. § (3) A tanuló... a tizedik évfolyam követelményeinek teljesítése után alpműveltségi vizsgát... tehet.”

A vizsgák lényegét a feltételeik és a jogosítványaik fejezik ki, nem a kötelezőségük. Az alpműveltségi vizsga feltétele: „25. § (4) A tizedik évfolyam sikeres elvégzéséről kiállított bizonyítvány – iskolatípustól függetlenül – alapfokú iskolai végzettséget tanúsít. Az alapfokú iskolai végzettség alpműveltségi vizsgára történő jelentkezésre jogosít.” A jogosítványok: „9. § (7) Az alpműveltségi vizsga alapján kiállított bizonyítvány az általános műveltséget megalapozó ismeretek, készségek, képességek elsajátítását tanúsítja. Az alpműveltségi vizsga letételéről kiállított bizonyítvány jogszabályban meghatározottak szerint szakképzésbe való bekapcsolódásra, valamint munkakör betöltésére, tevékenység folytatására jogosít.” Azt, hogy pontosan melyek ezek a jogosítványok, a megjelenő rendeletből tudhatjuk majd meg.

A gimnáziumi érdekcsoport tulajdonképpen azt érte el, hogy az alpműveltségi vizsga a tizedik évfolyamot követő továbbhaladásnak nem feltétele. A törvény ezt így rögzíti: „71. § (1) A tanuló az iskola magasabb évfolyamába, illetve szakképzési évfolyamába akkor léphet, ha az előírt tanulmányi követelményeket sikeresen teljesítette. A középiskola a helyi tantervben előírhatja, hogy a tizenegyedik évfolyamra történő továbbhaladás feltétele az alpműveltségi vizsga letétele is.”

Mindez azonban nem jár azzal a következménnyel, hogy a középiskolák, ha úgy akarják, lineáris tanterv szerint működhetnek. Hiszen a tizedik évfolyam végéig a Nemzeti alaptanterv szerint a tanulókat fel kell készíteniük az alpműveltségi vizsgára, és amennyiben van olyan tanulójuk, aki vizsgázni kíván, le kell vizsgáztatniuk.

Az alpműveltségi vizsga koncepciója nem állhat ellentétben a törvényi előírásokkal, ezért a „kötelezőség” (a feltételek és jogosítványok) kérdése kívül esik az illetékességi körén. Ez az oka annak, hogy a „kötelezőség” problémája nem szerepelt a kérdőívben.

Az alpműveltségi vizsga és az érettségi viszonya

Az alpműveltségi vizsgakoncepció vitaanyagának bevezetőjében az szerepel, hogy „az alpműveltségi vizsga és az érettségi viszonya csak az érettségi koncepciójának és követelményeinek kidolgozásával párhuzamosan tisztázható”. A vitaanyag korábbi változatai tartalmaztak erre vonatkozó megoldási javaslatot, de az érettségi koncepciójával kapcsolatban olyan alapvető kérdésekben alakult ki széles körű vita, amelyekben lezárásuk előtt az alpműveltségi vizsga vitára bocsátott koncepciója nem foglalhatott állást. Ezért ezeket a kérdéseket a véleményezésre szétküldött anyag mellőzte. Miután a törvény a vitát lezárta, annak szellemében egyértelművé vált az alpműveltségi vizsga és az érettségi viszonya. „8. § (9) A helyi tanterv a) az első évfolyamon kezdődő és a tizedik évfolyam végéig tartó szakaszban a Nemzeti alaptanterv és az alpműveltségi vizsga, b) a tizenegyedik évfolyamon kezdődő és az érettségi vizsga vizsgaidőszakáig tartó szakaszban pedig az érettségi vizsga követelményeire épül.” „9. § (1) Az alpműveltségi vizsga központi követelményei a Nemzeti alaptantervre épülnek. Az érettségi vizsga központi követelményeit a vizsgaszabályzat általános követelményei alapján kell meghatározni.”

Ezekből az előírásokból egyértelműen az következik, hogy az érettségi vizsga tartalmát a tizedik évfolyamot követő oktatás tartalma képezheti. A két állami vizsga tehát a törvény értelmében tartalmilag független egymástól. Mint később látni fogjuk, a válaszolók az alpműveltségi vizsga tartalmát nem korlátozzák a 9–10. évfolyamra. Általában a 7–10. évfolyamok anyagából kívánják a vizsga követelményeit összeállítani. Ennek következtében azok a tanulók, akik alpműveltségi vizsgát tesznek, átismétlik, rendszerezik a logikailag, kronológiailag összefüggő teljes tananyagot, és számot adnak az elsajá-

títás színvonaláról. Akik nem teszik le az alapműveltségi vizsgát és csak a tizedik évfolyamot követő anyagokból érettségiznek, elesnek az alapműveltség tartalmának összerendezésétől, a vizsgára való felkészülés megerősítő hatásától.

Létezik olyan elgondolás, mely szerint azok a tanulók, akik alapműveltségi vizsga nélkül kívánnak érettségizni, a tizenegyedik évfolyamot megelőző tartalmakból is érettségiznének („összevont vizsga”). Ez az elgondolás azzal a következménnyel járna, hogy tartalmilag kétféle érettségit kellene működtetni: az egyiket az alapműveltségi vizsgával rendelkezőknek, a másikat azoknak, akik nem tettek alapműveltségi vizsgát. Elvileg szóba jöhet az az elgondolás is, hogy az alapműveltségi bizonyítvánnyal nem rendelkező tanuló egyidejűleg teszi le az alapműveltségi vizsgát és az érettségi vizsgát is („egyidejű vizsga”). Mind az összevont, mind az egyidejű vizsga gondolata ellentétes a hatályos törvénnyel. Továbbá mindkét változat rendkívül bonyolulttá tenné az érettségire való felkészítést és magát az érettségiztetést is. A legsúlyosabb következmény az lenne, hogy az alapműveltségi vizsgával nem rendelkezőknek lényegesen nagyobb tananyagból kellene felkészülniük, számot adniuk, ezáltal a továbbtanulás szempontjából az érettségin elért várhatóan alacsonyabb pontszámaikkal hátrányos helyzetbe kerülnének azokkal szemben, akik csak két évfolyam anyagából érettségiznének. Egyszóval ez a két ismételt felbukkanó elgondolás nem látszik ésszerűnek, életképesnek.

Marad tehát az alapműveltségi vizsgát követő érettségi vagy az alapműveltségi vizsga nélküli érettségi. Azok a középiskolák, amelyek nem írják elő az alapműveltségi vizsgát a továbbhaladás feltételül, vállalják a felelősséget azért, hogy elmarad az alapműveltség anyagának rendszerező ismétlése, az alapvető összefüggések, a lényeges ismeretek megszilárdítása, elmarad a számotadás eredményeinek megismerése, amely hozzájárulhatna az eredményesség fejlesztéséhez.

A minta

A fent jellemzett anyagok eljutottak valamennyi középiskolába, szakmunkásképzőbe, tízosztályos iskolába, továbbá a pedagógusok szervezetéhez. A pedagógiai tanszék és a megyei pedagógiai intézetek több példányt kaptak azért, hogy juttassanak belőle a módszertani oktatóknak, illetve a munkatársaiknak. Így adódott a 2686 szétküldött példány. *A válaszolók 1039 kitöltött kérdőívet küldtek vissza*, amelyből 11 a számítások megkezdése után érkezett meg.

A feldolgozott kérdőívek száma 1028. A válaszolók túlnyomó többsége minden kérdést megválaszolt. Hiányzó adat csak kevés akadt. Az egyes kérdésekre adott válaszok száma ezer körül van. Az ezres minta megfelel a szokásos közvélemény-kutatások által használt mennyiségnek, *az eredmények néhány százalékpontos hibahatárral szignifikánsak*. (Megjegyezzük, hogy a szemléletesség érdekében a teljes minta százalékkértékeinek tízszeresét véve a válaszolók számát kapjuk.)

A kérdőívek névtelenek voltak. A válaszolók nagy része ennek ellenére kísérelve mellékelt, melyet a szokásnak megfelelően aláírt, vagyis nyíltan vállalta a véleményét. Az eljuttatott válaszok áttekintése után semmiféle gyanú nem merült fel arra vonatkozóan, hogy a megkérdezettek nem a meggyőződésüknek megfelelő válaszokat adták. *A kapott vélemények a meggyőződéseket híven tükröziknek minősíthetők*.

A minta reprezentatív voltát tekintve az anyagot a teljes érintett populáció megkapta. Ebben az esetben az a kérdés, hogy a válaszolók (a minta) megoszlása megfelelő-e a populáció megoszlásának. A kérdőíven két olyan besoroló adat szerepelt, amely tájékoztat a minta eloszlásáról. Amint az *1. ábra* középső oszlopán látható, az iskolatípusok aránya közelítően megfelel a valóságos arányoknak. *Ebből a szempontból a reprezentativitás elfogadhatónak mondható*.

Az adatfeldolgozás eredményeinek bemutatása és értelmezése előtt célszerű figyelembe venni azt is, hogy a 450 pedagógus és 290 igazgató, vezető egyéni válasza mel-

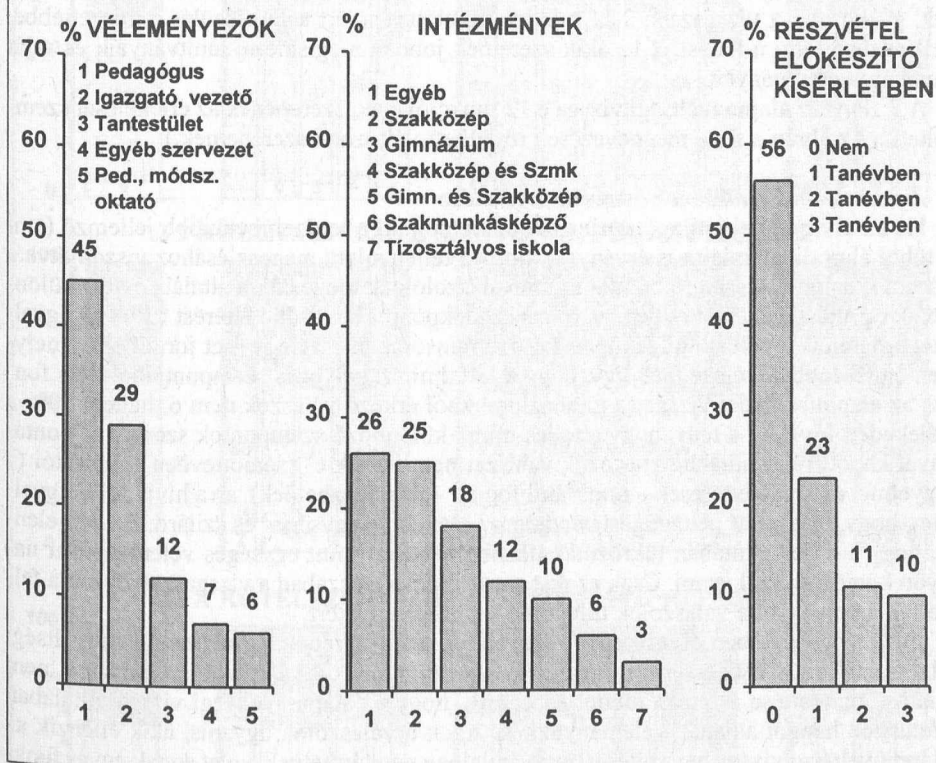
lett 120 tantestület és 70 szervezet vette a fáradságot, hogy testületi véleményt is nyilvánítsanak, továbbá 60 pedagógiai, módszertani oktató is válaszolt. A Vizsgaközpont kimutatása alapján meg lehetett állapítani, hogy mely iskolák hány tanévben vettek részt önként az alpműveltségi vizsga előkészítését szolgáló kísérletekben. Ugyanis feltételezhető, hogy a véleményeket befolyásolhatja az előkészületekben való részvétel (lásd az 1. ábrát). Az adatfeldolgozás a teljes mintára vonatkozóan és a három háttérváltozó szerinti bontásban történt.

SZÉTKÜLDVE: 2686

VÁLASZ: 1034, KÉSVE: 6

FELDOLGOZVA: 1028

A VÁLASZOLÓK MEGOSZLÁSA (%)

1. ábra: A minta

Szöveges válaszok

A kitöltött kérdőíveket kísérő levelek közül 42 kiegészítő véleményt is tartalmaz. Egy kérdőívtől függetlenül, javaslatokat tartalmazó szöveges elemzés is érkezett. A 42 vélemény közül 24 köszönetet fejez ki a megkérdezésért, illetve további együttműködési készséget jelez. A kérdőívben nem szereplő vagy azokat kiegészítő témákkal kapcsolatban 12 válaszoló javaslatokat fogalmaz meg. Mindössze 6 elutasító, ellenállást kifejező szöveges vélemény akadt. Pozitív fejleménynek minősíthető, hogy ezek között csupán egy gyűlöletet sugárzó névtelen szöveg érkezett. A kiegészítő javaslatokat és az elutasító véleményeket küldőknek a Vizsgaközpont levélben válaszolt.

Funkciók

Az alpműveltségi vizsga funkciójával kapcsolatban két kérdés szerepelt.

Az egyik azt tudakolta, hogy a válaszolók szerint mi célból, mi miatt *nyagon fontos* (2), *fontos* (1), illetve *nem fontos* (0) az alpműveltségi vizsga. E három kategória szerint öt választ kellett értékelni: 2.1 tartalmi szabályozás; 2.2 hozzájárulás a színvonal megőrzéséhez, fejlesztéséhez; 2.3 a kötelező iskolai végzettség hiteles igazolása; 2.4 a továbbtanulási irány megválasztása, a pályaorientáció segítése; 2.5 összefoglaló rendszerezésre készítés.

A másik kérdés az iránt érdeklődött, hogy kiknek fontos az alpműveltségi vizsga. Eből a szempontból hét választ értékeltek a megkérdezettek: 2.6 akik az iskolából kilépve munkába állnak; 2.7 akik a tizedik évfolyam után szakmai képzésben vesznek részt; 2.8 akik iskolát váltanak a tizedik évfolyam után; 2.9 akik iskolájukban továbbtanulnak (a továbbtanulási irány megválasztása miatt); 2.10 akik szeretnék megismerni felkészültségüket, gyakorolni a vizsgázást; 2.11 minden tanulónak, mert a felkészülés rendezettebbé, szilárdabbá teszi a tudást; 2.12 akik szeretnék jobban megismerni tanítványaik és saját munkájuk eredményeit.

A 2. ábra az alpműveltségi vizsga e 12 funkciójának, szerepének az értékelését szemlélteti. (Az ábrán a fenti megnevezések rövidített változatai szerepelnek.)

A funkciók minősítésének összesítő értékelése

Ha az olvasó áttekinti a 2. ábra oszlopdigrammait, a legszembetűnőbb jellemző (ami a többi ábra diagramjaira is érvényes), hogy a teljes minta megoszlásához viszonyítva a három szempont szerint felbontott minta válaszolójának megoszlása általában nem különbözik egymástól számottevően. Három százalékpontnál nagyobb eltérést tekintve figyelmet érdemlőnek például a 2/1. ábra 2.1 diagramsorában csak egy eset fordul elő, amelyben ennél többen vélekednek úgy, hogy a tartalmi szabályozás szempontjából nem fontos az alpműveltségi vizsga (a gimnáziumokból érkező válaszok nem 6, hanem 10%-a vélekedett így). Az a tény, hogy a teljes minta különböző szempontok szerinti felbontásával kapott részmintákhoz tartozók válaszai nem térnek el számottevően egymástól (a figyelmet érdemlő eltérések – mint látni fogjuk – értelmezhetőek), arra hívja föl a figyelmet, hogy az érintett pedagógustársadalom véleménye egységes és szilárd. Ez azt jelenti, hogy a teljes mintában tükröződő állásfoglalásokat mint egységes véleményeket nagyon komolyan kell venni. Csak azokat a megoldásokat szabad a vizsgaszabályzatba felvenni, amelyekkel a válaszolók túlnyomó többsége egyetért.

Mint a bevezetőben olvasható, direkt módon nem szerepelt kérdés az alpműveltségi vizsga létre, szükségességére vonatkozóan. A funkciókkal kapcsolatos 12 válasz „nem fontos” minősítése azonban módot adott arra, hogy az alpműveltségi vizsgát általában elutasítók hangot adjanak véleményüknek. Azok a válaszolók ugyanis, akik ellenzik az alpműveltségi vizsga bevezetését, nyilvánvalóan nem érthetnek egyet annak egyes funkcióival sem. A 2. ábra 12 diagramsorában a teljes minta megoszlását vizsgálva azt találjuk, hogy a „nem fontos” minősítések aránya legalább 6%. Feltételezhető, hogy az alpműveltségi vizsga bevezetésének legalább ennyi ellenzője van. Az a tény, hogy a 6–8%-ot kitevő „nem fontos” válaszoknál magasabb értékek 15–30% közé esnek, arra enged következtetni, hogy ezek a „nem fontos” válaszok már inkább az adott funkcióra vonatkoznak, semmint magának az alpműveltségi vizsgát általában elutasítók arányára.

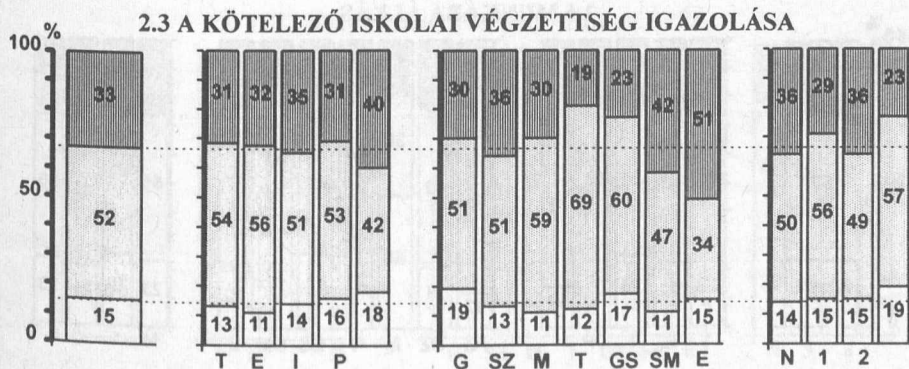
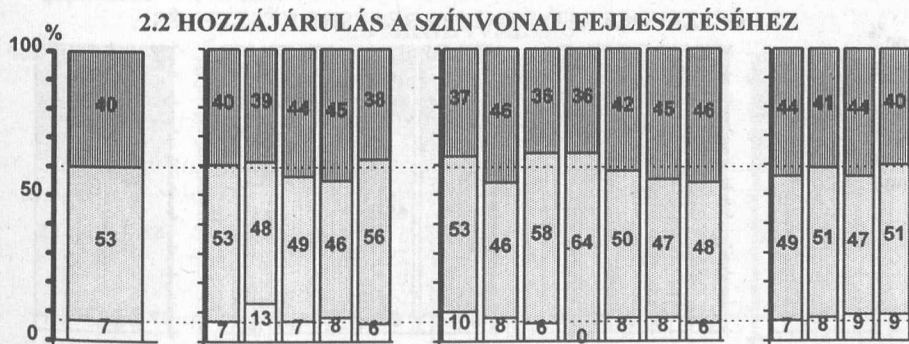
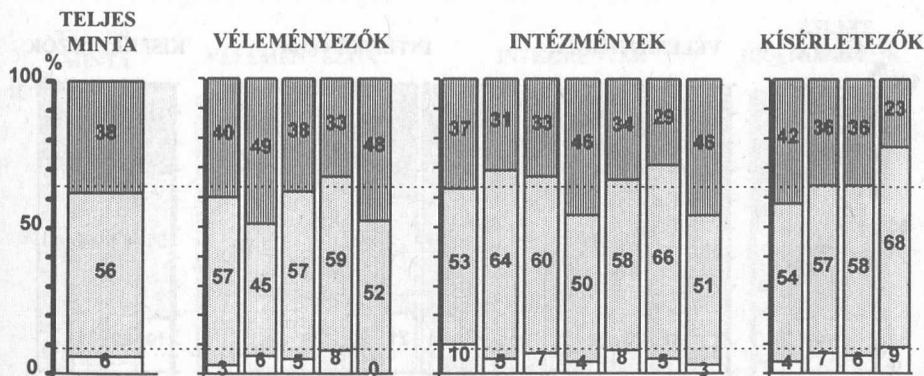
A 12 funkciót nagyon fontosnak minősítők aránya 16–47% között változik (az átlag 32%). A fontosnak minősítők aránya 45–63% (az átlag 53%). A nem fontosnak minősítők aránya pedig 6–30% (az átlag 15%). Ezekből az adatokból az a feltételezés fogalmazható meg, hogy a válaszolók harmada az alpműveltségi vizsga híve, fele elfogadja azt, és legfőljből csak mintegy 15%-a ellenzi. Hangsúlyozzuk, hogy indirekt következteté-

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató

INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tízosztályos,
GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

▨ NAGYON FONTOS   ■ FONTOS   □ NEM FONTOS

2.1 TARTALMI SZABÁLYOZÁS

2/1. ábra: Az alpműveltségi vizsga funkciói

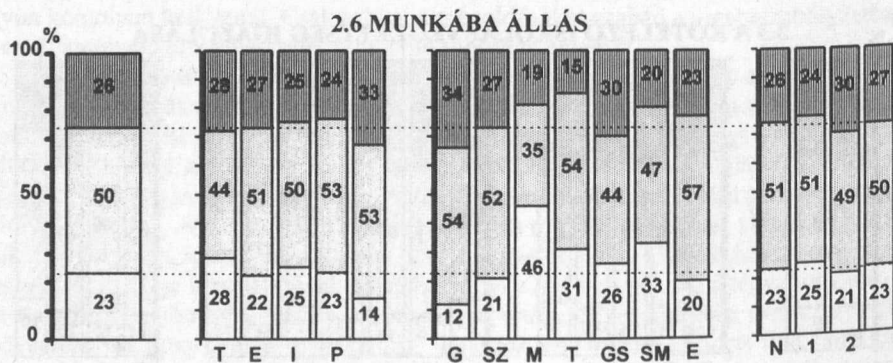
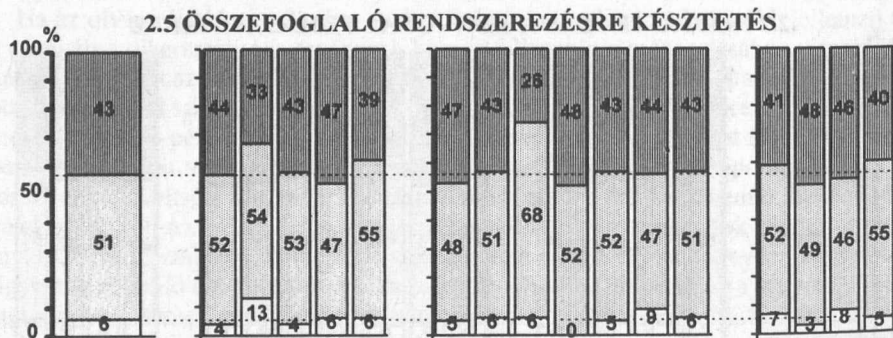
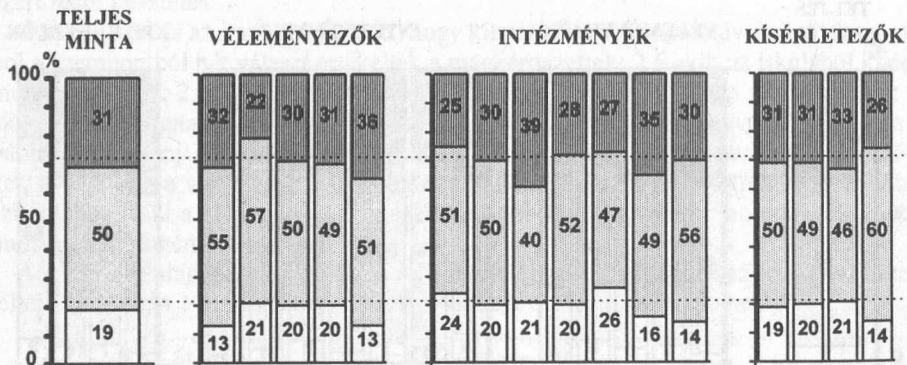
VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató

INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tízosztályos,

GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

NAGYON FONTOS   FONTOS   NEM FONTOS

2.4 A PÁLYAORIENTÁCIÓ SEGÍTÉSE

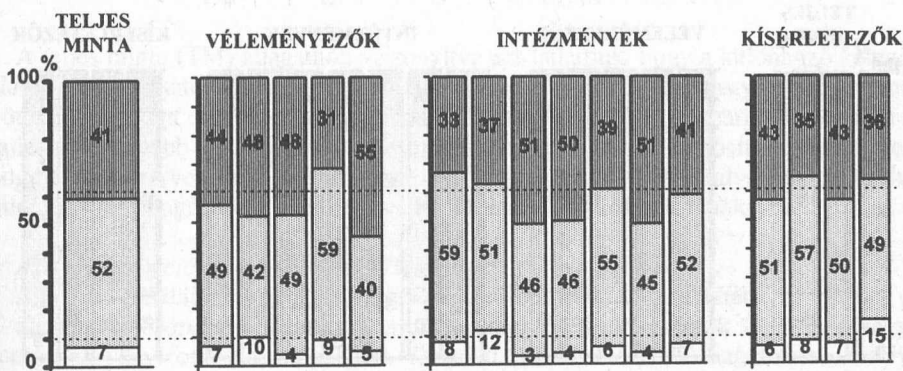
2/2. ábra: Az alpműveltségi vizsga funkciói

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató

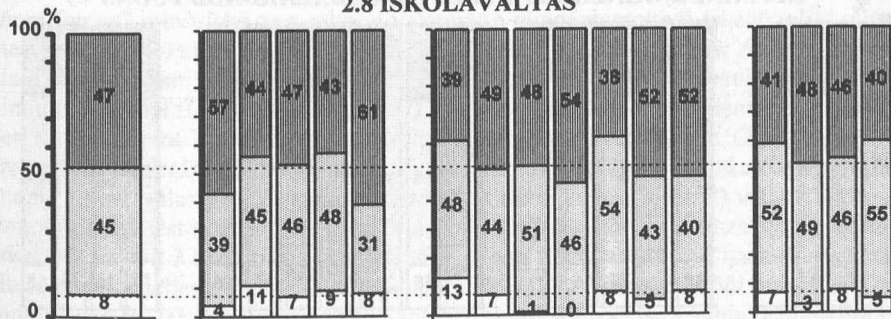
INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tízosztályos, GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

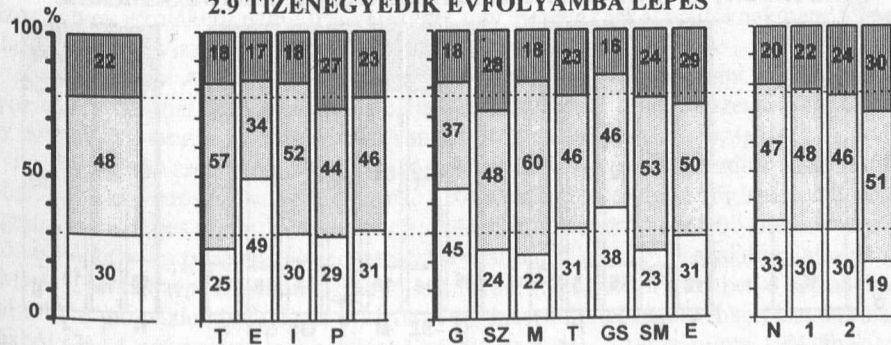
NAGYON FONTOS   FONTOS   NEM FONTOS

2.8 ISKOLAVÁLTÁS

2.9 TIZENEGYEDIK ÉVFOLYAMBA LÉPÉS

2.7 SZAKKÉPZÉSBE LÉPÉS

2/3. ábra: Az alpműveltségi vizsga funkciói

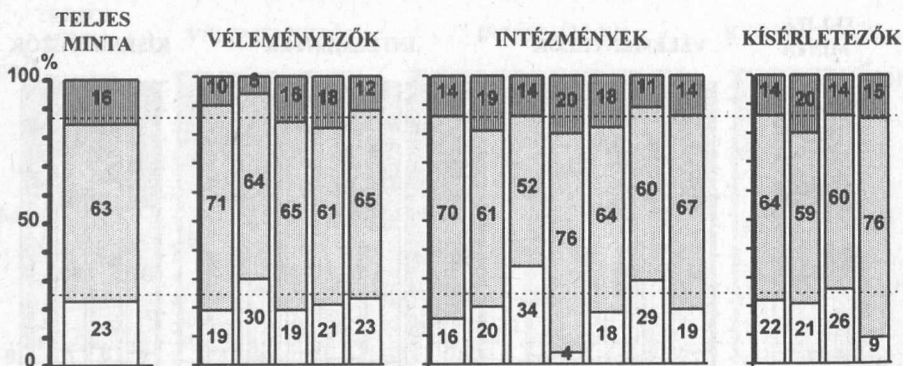
VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató

INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tízosztályos,

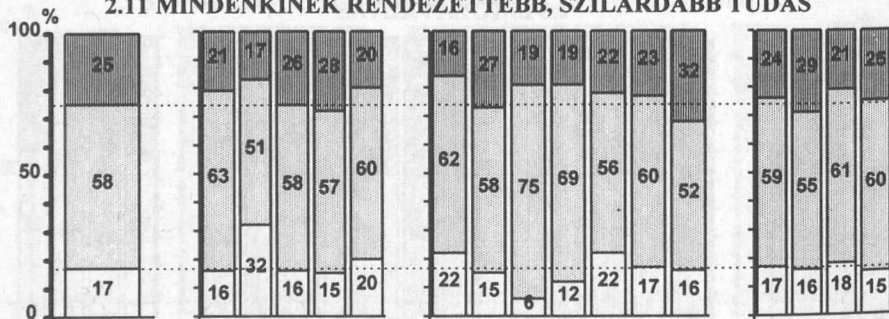
GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

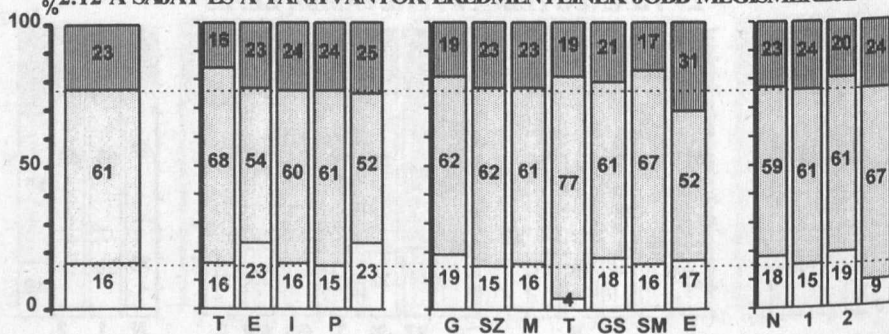
▨ NAGYON FONTOS   ■ FONTOS   □ NEM FONTOS

2.11 MINDENKINEK RENDEZETTEBB, SZILÁRDABB TUDÁS

2.12 A SAJÁT ÉS A TANÍTVÁNYOK EREDMÉNYEINEK JOBB MEGISMERÉSE

2/4. ábra: Az alpműveltségi vizsga funkciói

sekről van szó. Ezeknek az adatoknak az ismeretében talán érthető, hogy a törvénymódosítás során az alpműveltségi vizsga ügye miért nem képezte parlamenti vita tárgyát.

Ha azt kérdezzük, hogy a válaszolók különböző kategóriáinak mi a viszonya az alpműveltségi vizsgához, akkor a 12 funkció átlagos minősítése a következő:

nagyon fontos:	32	32	27	33	32	36	29	33	30	31	29	33	37	33	32	33	29
fontos:	53	56	53	53	53	50	54	53	55	59	54	52	49	52	53	51	58
nem fontos:	15	12	20	14	15	14	17	14	15	10	17	15	14	15	15	16	13
	TM	T	E	I	P	O	G	SZ	M	T	GS	SM	E	N	I	2	3

A teljes minta (TM) átlagaihoz viszonyítva azt láthatjuk, hogy a különböző kategóriákhoz tartozók kategóriánkénti átlagos véleménye sem különbözik egymástól számottevően. Kivételként említhető a pedagógus szervezetek tagjainak (E, harmadik oszlop) némileg alacsonyabb „nagyon fontos” és magasabb „nem fontos” minősítése, ami azt jelzi, hogy ezek a szervezetek kissé kritikusabban viszonyulnak az alpműveltségi vizsgához, mint azok a pedagógusok, akik nem vesznek részt e szervezetek munkájában.

Az egyes funkciók minősítésének értékelése

Az egyes funkciókat vizsgálva három jól elkülönülő csoport található:

a) Az *első csoportba* öt funkció tartozik, amelyeket a válaszolók 92–94%-a nagyon fontosnak vagy fontosnak minősített. *Tartalmi szabályozás* (2.1 diagramsor), amelyen belül figyelmet érdemlő eltérés a pedagógia és a módszertan oktatóinak véleménye (ők „nem fontos” minősítést nem adtak), valamint a gimnáziumokból érkező teljes mintánál magasabb (10%) „nem fontos” vélemény. *Hozzájárulás a színvonal fejlesztéséhez* (2.2 diagramsor). Némileg eltérők a pedagógusok szervezeteitől (harmadik oszlop, E) és a gimnáziumokból (G) érkező válaszok: 13 és 10% „nem fontos” vélemény. Ezzel szemben a tízosztályos iskolákból nem érkezett „nem fontos” minősítés. *Összefoglaló rendszerezésre készítés* (2.5 diagramsor). A tízosztályos iskolákból e funkcióra sem érkezett „nem fontos” válasz. A pedagógus szervezetek (harmadik oszlop, E) viszont 15% „nem fontos” minősítést küldtek. *Szakképzésbe lépés* (2.7 diagramsor). A szakközépiskolákból érkező 10% és a 3 tanévben a kísérleti vizsgákban részt vevők 15% „nem fontos” minősítése tér el a teljes minta 7%-ától, valamint a szakmunkásképzőkből érkező 3% „nem fontos” válasz. *Iskolaváltás* (2.8 diagramsor). E vonatkozásban a gimnáziumokból érkezett több (13%) „nem fontos” minősítés. Ezzel szemben a szakmunkásképzőkből 1%, a tízosztályos iskolákból pedig 0% vélekedik úgy, hogy az iskolaváltóknak nem fontos az alpműveltségi vizsga.

Összefoglalva: A pedagógus-közvélemény több mint 90%-a szerint a tartalmi szabályozás, a színvonal fejlesztése (ez a célja az összefoglaló rendszerezésnek is), valamint az iskolaváltás és a szakképzés miatt van szükség alpműveltségi vizsgára.

b) A *második csoportba* négy funkció tartozik, amelyeket a válaszolók 81–85%-a minősít nagyon fontosnak vagy fontosnak. A *kötelező iskolai végzettség igazolása* (2.3 diagramsor). A teljes minta 15%-ához képest 4 százalékponttal kevesebb „nem fontos” minősítés érkezett a pedagógus szervezetektől (harmadik oszlop), a szakmunkásképzőkből (M) és a szakközép–szakmunkásképző iskolákból (SM), ezzel szemben 4 százalékponttal több a gimnáziumból (G) és a három évig kísérleti vizsgáztatásban részt vevő iskolákból (3). A *pályaorientáció segítése* (2.4 diagramsor). A teljes minta 19%-ának „nem fontos” véleményéhez viszonyítva a gimnáziumokból 25%, a gimnázium–szakközépiskolákból (GS) pedig 26% „nem fontos” válasz érkezett. Ezzel szemben a „nem fontos” minősítés a pedagógiai, módszertani oktatók körében csak 13%, az egyéb intézményekben és a három évig kísérleti vizsgáztatásban részt vevő iskolákban 14–14%. *Mindenkinek rendezettebb, szilárdabb tudás* (2.11 diagramsor). A teljes minta 17%-a szerint nem

fontos minden tanulónak. A szakmunkásképzőkből csak 6%, a tízosztályos iskolákból pedig 12% „nem fontos” minősítés érkezett. A gimnáziumokból és gimnázium–szakközépiskolából viszont 22–22%. Az eddigi adataikhoz képest a pedagógus szervezetek testületei ebben a kérdésben feltűnően eltérő módon vélekednek, ugyanis 32% „nem fontos” választ adtak. Ez érthető, hiszen a gimnáziumi érdekcsoport ellenzi a fent elemzett „kötelezőséget”. Ezért a „minden tanulónak fontos” véleményt nyilvánvalóan nem fogadják el. Mindazonáltal a gimnáziumokból érkező vélemények négyötöde és a pedagógus szervezetek kétharmada szerint is minden tanulónak fontos vagy nagyon fontos az alpműveltségi vizsga. *Saját eredményeik és a tanítványaik eredményeinek jobb megismerése* (2.12 diagramsorozat). Ez „nem fontos” a teljes minta 16%-a szerint. Ettől jelentősen eltér a pedagógus szervezetek és a pedagógiai, módszertani oktatók (23–23%), ellenkező irányban pedig a tízosztályos iskolák és a kísérleti vizsgáztatásban részt vevők véleménye (4%, 9%).

Összefoglalva: a pedagógusok több mint 80%-a fontosnak vagy nagyon fontosnak tartja az alpműveltségi vizsgát a kötelező iskolai végzettség hiteles igazolása, a pályaorientáció segítése, minden tanuló rendezettebb, szilárdabb tudása, tanítványaik és önmaguk eredményeinek jobb megismerése szempontjából. A „minden tanulónak” kategóriában (2.11 diagramsor) ettől feltűnően eltérő véleményt képviselnek a pedagógus szervezetek (egyharmaduk szerint nem fontos minden tanulónak az alpműveltségi vizsga a rendeztebb és szilárdabb tudás érdekében), valamint a tízosztályos iskolák (csak 6%-uk adott „nem fontos” minősítést).

c) *A harmadik csoportba* a 2.6, a 2.9 és a 2.10 funkciók tartoznak. Ezeket a válaszolók 70–77%-a minősíti fontosnak vagy nagyon fontosnak. *Munkába állás* (2.6 oszlopdiagram). A teljes minta 23%-a ebből a szempontból nem tartja fontosnak az alpműveltségi vizsgát. Ettől az aránytól feltűnően eltér a „nem fontos” minősítések aránya a szakmunkásképzőkben és a szakközép–szakmunkás iskolákban (46% és 33%). Az egész felmérésben ez az egyetlen érthetetlen reagálás. Feltehetően félreérthető volt a minősítendő kategória. Az „iskolából kilépve” úgy is érthető, hogy „a szakmunkás iskolából kilépve”, szakmunkás-bizonyítvány birtokában már valóban nem fontos az alpműveltségi vizsga. A helyes fogalmazás ez lett volna: „a tizedik évfolyam után munkába állóknak.” Figyelmet érdemel, hogy az oktatók és a gimnáziumok „nem fontos” minősítése igen alacsony (14%, 12%). *Tizenegyedik évfolyamba lépés* (2.9 diagramsorozat). Ez a funkció tulajdonképpen indirekt módon arra kérdez rá, hogy a tizenegyedik évfolyamba lépéshez fontos-e (szükséges-e) az alpműveltségi vizsga. A teljes minta 30, a pedagógus szervezetek (E) 49, a gimnáziumok 45, a gimnázium–szakközép 38%-a minősítette nem fontosnak ezt a funkciót. Ez olyan mértékű ellenvélemény, ami nem teszi lehetővé, hogy az alpműveltségi vizsga mindenki számára a tizenegyedik évfolyamba lépés kötelező feltétele legyen. Amint a bevezetőben idéztük, a törvénymódosítás megfelel ennek a közvélekedésnek: „A középiskola a helyi tantervében előírhatja, hogy a tizenegyedik évfolyamára történő továbbhaladás feltétele az alpműveltségi vizsga letétele is.” *Önismeret és a vizsgázás* (2.10 diagramsor). A teljes minta 23, a pedagógus szervezetek 30, a szakmunkásképzők 34, a szakközép–szakmunkás iskolák 29 %-a, ezzel szemben a gimnáziumok 16, a tízosztályos iskolák 4 %-a adott „nem fontos” minősítést.

Összefoglalva: a munkába állók, az önismeret, a vizsgáztatás gyakorlása szempontjából a válaszolók 87%-a minősítette fontosnak vagy nagyon fontosnak az alpműveltségi vizsgát. Az iskolájukban továbbtanulók, a tizenegyedik évfolyamba lépés szempontjából csak 70% (ez a legkevésbé kívánatos funkció). Különös figyelmet érdemelnek a gimnáziumokból, a gimnázium–szakközépiskolákból és a szakközépiskolákból megküldött „nem fontos” minősítések (45%, 38%, 24%). Ezeknek az adatoknak az alapján feltételezhető: maximálisan ilyen arányban várható, hogy a középiskolák nem írják elő az alpműveltségi vizsgát. Ha viszont a többi funkcióra adott igen magas „fontos” vagy „nagyon

fontos” minősítéseket is figyelembe vesszük, akkor 6–10%-nál nem lesz több azoknak a középiskoláknak az aránya, amelyeknek a helyi tanterve nem írja elő az alpműveltségi vizsgát (feltéve, hogy az elkövetkező években az alpműveltségi vizsgához való viszony nem változik).

Választási lehetőségek

A vizsgarendszerek fontos jellemzője, hogy a vizsgázónak milyen választási lehetőségeket kínál. Ez egyfelől a vizsgák választhatóságát, másfelől az egyéb lehetőségeket (például pótvizsga) jelenti. Ennek megfelelően két kérdés szerepelt a kérdőívben. A választhatósággal kapcsolatban hat változat közül kellett egyet kiválasztani: 1. csak kötelező vizsgák legyenek; 2. csak kötelezően választandó vizsgák legyenek; 3. csak szabadon választható vizsgák legyenek; 4. kötelező és kötelezően választandó vizsgák legyenek; 5. kötelező és szabadon választható vizsgák legyenek; 6. kötelező, kötelezően választandó és szabadon választható vizsgák legyenek. A másik kérdés így hangzott: Egyetért-e az alábbi lehetőségekkel: pótvizsga lehetősége; iskolán kívüli felkészülés; tanköteles koron túl letehető vizsga; újabb tárgy(ak)ból kiegészítő vizsga; a vizsgaeredmény(ek) későbbi javítása ismételt vizsgával? *0 nem, 1 részben, 2 igen.*

a) A vizsgák *választhatóságával* kapcsolatban közvélekedést a 3. ábra szemlélteti. Ebből egyértelműen kiderül, ami egyébként felmérések nélkül is sejthető volt, hogy Magyarországon a pedagógustársadalom nem fogadna el olyan vizsgarendszert, amelyben nincsenek kötelező vizsgák. Ilyen megoldás lehetőségét a válaszolók 1, illetve 2%-a választotta. Ugyanakkor a csak kötelező vizsgákkal működő vizsgarendszert is csupán 7% fogadná el. Vagyis a többség a kombinált rendszert részesíti előnyben. Mivel pedig a kötelező, a kötelezően választható és a szabadon választható kombinációra a megkérdezettek kerekén 50%-a szavazott, a tennivaló egyértelmű. Az alpműveltségi vizsgaszabályzatban olyan megoldást kell megjeleníteni, amely előírja a kötelező vizsgákat, meghatározza, hogy mely vizsgákból hányat kötelező választani, továbbá előírja a szabadon választható vizsgatárggyá minősítés feltételeit. (Szabadon választható vizsgák a Nemzeti alaptanterv mindazon követelményrendszerei, amelyek nem tartoznak a kötelező vizsgákhoz, és amelyekből kötelezően választandóként a vizsgázó nem választott, valamint a rendkívüli tárgyak, például a második idegen nyelv).

b) Az *egyéb választási lehetőségekre* adott válaszokat a 4. ábra öt diagramsora mutatja. A részminták közti eltérések a teljes mintához viszonyítva általában figyelmen kívül hagyhatók. A statisztikailag eltérésnek minősíthető esetek sem olyan nagyok, hogy külön érdemes lenne velük foglalkozni. Vagyis a vélemények egyöntetűsége e témakörben is nyilvánvaló. Ezért csak a teljes minta értelmezését végezzük el. A részminták közti jelentősebb eltérések értelmezését az olvasókra bizzuk.

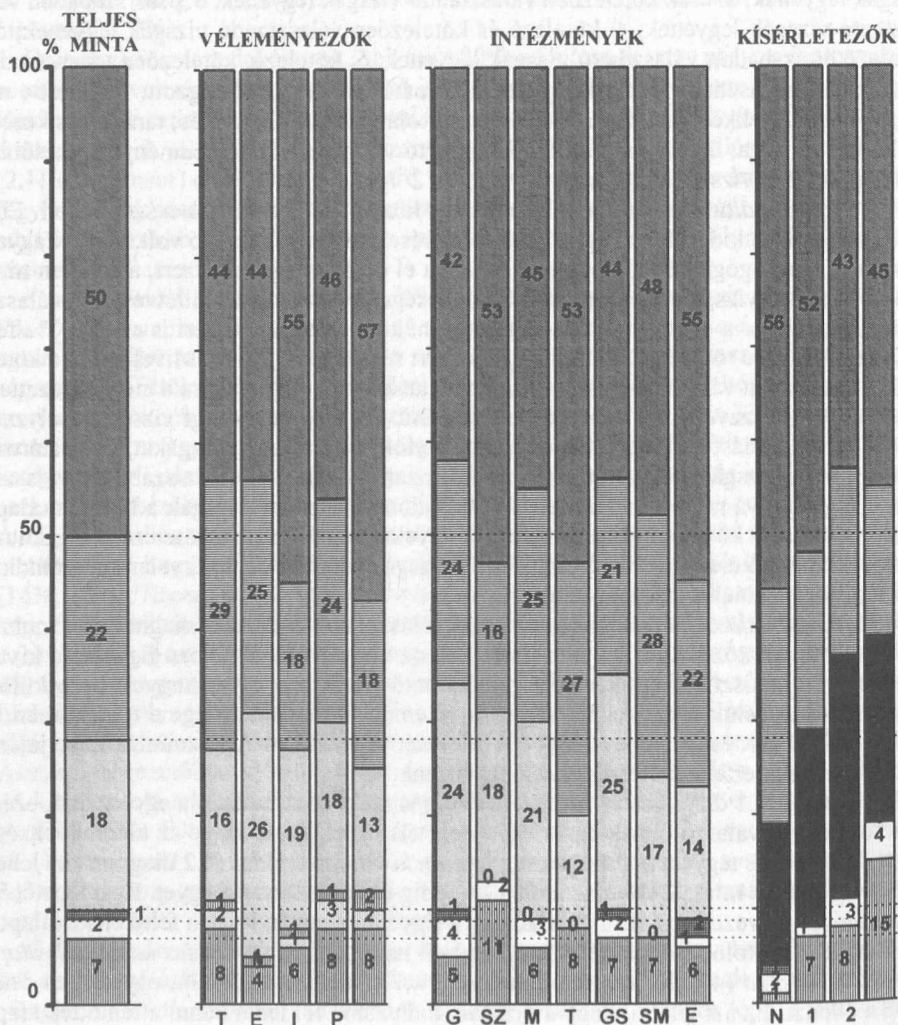
A *pótvizsga* (4.1 diagramsor) rendszere eddig is működött, funkciója egyértelmű, ezért érthető, hogy a válaszolóknak csak 9%-a nem ért egyet azzal, hogy az alpműveltségi vizsga is lehetővé tegye a pótvizsgát. Az *iskolán kívüli felkészülés* (4.2 diagramsor) lehetőségével a teljes minta 24%-a nem, 50%-a pedig csak részben ért egyet. Ez a lehetőség úgy tűnik – bevezethető, de a válaszok arra figyelmeztetnek, hogy a feltételeket alaposan meg kell fontolni és egyértelműen meg kell határozni. A *tanköteles koron túli alpműveltségi vizsga* (4.3 diagramsor) lehetőségével a válaszolók 52%-a egyetért és csak 14%-a ellenzi. Ez azt jelenti, hogy a vizsgaszabályzatba föl lehet venni a felnőttek alpműveltségi vizsgára jelentkezésének elfogadását, annak feltételeit.

A *kiegészítő vizsga újabb tárgyakból* (4.4 diagramsor). Amennyiben léteznek kötelezően és szabadon választható vizsgák, akkor lehetnek olyan tanfolyamok, foglalkozások, továbbképzések, továbbtanulási irányok, amelyek előnyben részesítik azokat a jelentkezőket, akik meghatározott választható vizsgá(k)ból vizsgát tettek. Ez a lehetőség növelné a

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató
INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tiszosztályos,
 GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

CSAK KÖTELEZŐ (K)
 CSAK KÖTELEZŐEN VÁLASZTANDÓ (KV)
 CSAK SZABADON VÁLASZTHATÓ (SZV)
 (K és KV)
 (K és SZV)
 (K, KV és SZV)

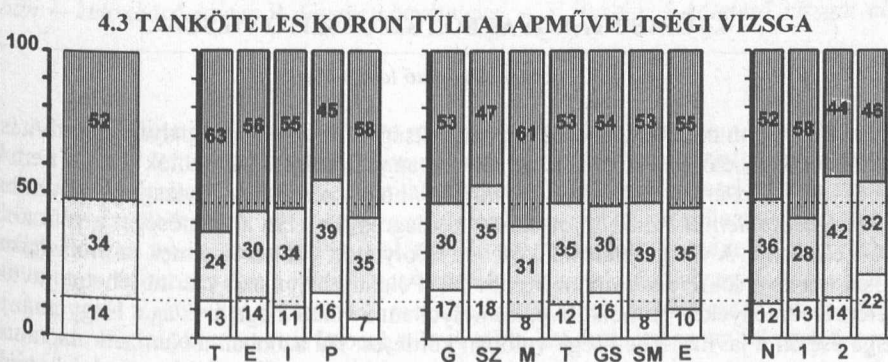
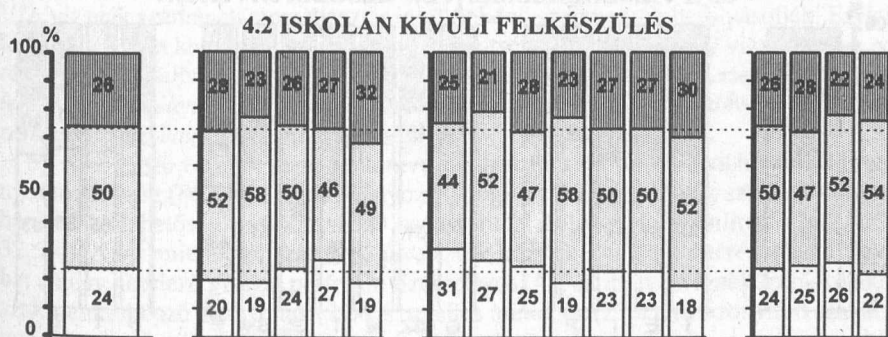
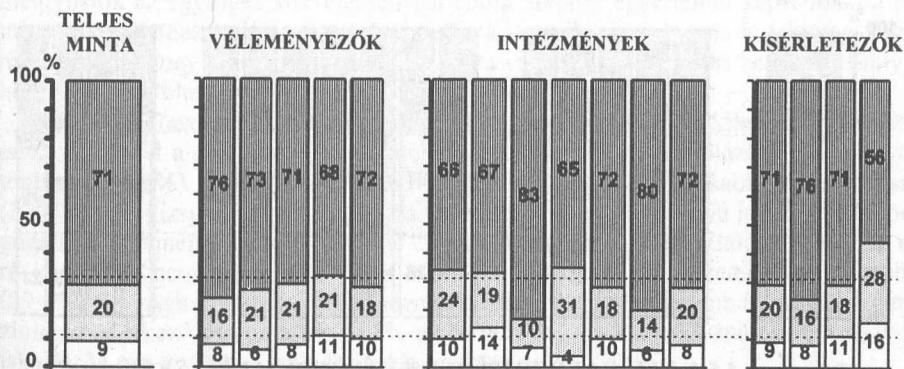

3. ábra: Kötelező, választható

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató
INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tizosztályos,
 GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

IGEN
  RÉSZBEN
  NEM

4.1 PÓTVIZSGA

4/1. ábra: Kiegészítő lehetőségek

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató

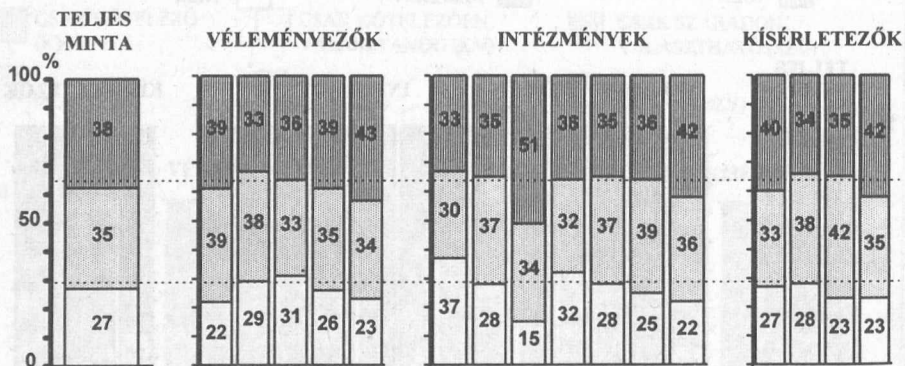
INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tiszosztályos,
GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

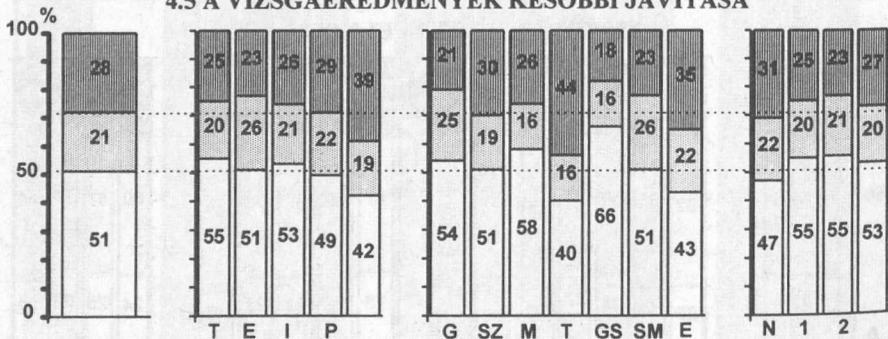
IGEN

RÉSZBEN

NEM

4.5 A VIZSGAEREDMÉNYEK KÉSŐBBI JAVÍTÁSA

4.4 ÚJABB TÁRGYAKBÓL KIEGÉSZÍTŐ VIZSGA

4/2. ábra: Kiegészítő lehetőségek

közoktatás és a munka világának összehangoltságát, az egyéni életpályák adaptivitását. Feltehetően e lehetőség szokatlansága az oka annak, hogy a válaszolók 27%-a nem ért vele egyet. Ez az arány azonban nem zárja ki, hogy szerepeljen a vizsgaszabályzatban.

A vizsgaeredmények későbbi javítása (4.5 diagramsor). Ezt a lehetőséget a válaszolók 51%-a elutasítja. A vizsgafelelősök körében lefolytatott vita során ennek az elutasításnak az okát keresve sokféle szempont merült föl. Például, ha tetszés szerint lehetne javítani az elért eredményeket, tét nélkülivé, komolytalanná válna maga a vizsga. Hagyományos vizsga esetén a javítás lehetősége valóban kérdéses. Ha azonban a Nemzeti alaptanterv minimális és minimum fölötti követelményeit külön-külön minősítjük, sőt az iskolai kiegészítő követelményeket is, és amennyiben ez utóbbiak a továbbtanulási, képzési, munkába állási esélyeket befolyásolják, akkor a minimum fölötti, illetve a kiegészítő követelményekből célszerű lehet a minőségjavító vizsgát lehetővé tenni. Sajnos a megküldött anyagokból nem volt világos, hogy mire való a minőségjavító vizsga. Ezért ezt a lehetőséget csak akkor lehetne a vizsgaszabályzatba fölvenni, ha a kiegészítő információk alap-

ján az elutasító vélemény lényegesen csökkenne. (Ennek tisztázása az egyes vizsgák koncepciójával kapcsolatos közvélemény-kutatás során külön költség nélkül megoldható.)

A vizsgák száma

A vizsgák számát illetően két kérdés szerepelt a kérdőívben: Véleménye szerint hány vizsga legyen? Véleménye szerint hány kötelező vizsga legyen? Válaszként egy-egy számot kellett beírni a megfelelő négyzetekbe. Az 1. és a 2. táblázatban olvasható adatok is megerősítik az egységes közvéleményről eddig alkotott egyértelmű képet mind a rész- mintákból származó válaszokat, mind pedig a vizsgák javasolt számát tekintve. Figyelmet érdemel, hogy a vizsgák számát illetően a válaszolók 0,7%-a írt be nullát. Ennyi lehet az alpműveltségi vizsgát szélsőségesen ellenzők aránya.

a) Az 1. táblázat adatai azt mutatják, hogy a válaszolók 2,6%-a kilencnél több vizsgát javasol. Ezeket a szélsőséges javaslatokat nem tüntettük föl a táblázatban. A túlnyomó többség (84,5%) 4–7 vizsgát szeretne. Ezek között legmagasabb támogatottságot (32,5%) az 5 vizsga élvezne, de magas a 6 vizsgát javasolók aránya is (25,8%). A pedagógiai közvélemény leginkább az 5–6 vizsgát támogatja. A teljes mintától feltűnően eltérő javaslatok nem módosítják ezt a képet. A pedagógus szervezetek közül legtöbben (39,1%) 6 vizsgát javasolnak, feltűnően sok oktató (14,8%) szeretne 8 vizsgát, a gimnáziumokból érkező vélemények 40,2%-a szerint 5 vizsga lenne kívánatos. A tízosztályos iskolák 34,6%-a viszont csak 4 vizsgát szeretne.

A vizsgák számának megválasztását különböző szempontok befolyásolják. Ezek közül legfontosabb az a kérdés, hogy az átfogó műveltségi területekből egy vizsga lesz-e, vagy a részterületek külön-külön vizsgát képeznek. Az 1. táblázat adatai szerint nem lenne elmentés a közvéleménnyel, ha a különböző tényezők figyelembevételével a vizsgaszabályzatban 4, 5, 6, vagy 7 vizsga szerepel majd.

b) A kötelező vizsgák számát tekintve a válaszolók 2,1%-a javasol hatnál többet. A túlnyomó többség (86,5%) azt indítványozza, hogy a kötelező vizsgák száma 3–5 legyen. A háromféle lehetőség szavazatainak száma meglehetősen kiegyenlített (26,2, 27,8 és 32,5%). A részmintákból származó javaslatok közül két feltűnő eltérés vehető figyelembe: a négy kötelező vizsgát preferáló tízosztályos (48%), illetve a szakközépiskoláknak és szakmunkásképző iskoláknak (37,4%) a teljes mintához (27,8%) viszonyított szavazataránya. *Minderre való tekintettel, a közvélemény egyetértése mellett lehet a vizsgaszabályzatban – különböző tényezők figyelembevételével – 3, 4 vagy 5 kötelező vizsgát előírni.*

Vizsgák

A hagyományos tantervek óraterve rögzíti a tanítandó tantárgyakat. Vizsgázni az ezek közül kijelölt tantárgyakból kell, illetve lehet. Vagyis a vizsga(tárgy) fogalma azonos a tantárgy fogalmával. Mivel a Nemzeti alaptanterv műveltségi területek és nem tantárgyak követelményeit írja elő, ezért ez az azonosság megszűnt. A tíz műveltségi terület közül négy (idegen nyelv, matematika, Földünk és környezetünk, testnevelés és sport) nincs felbontva részterületekre, illetve nincs besorolva valamely műveltségi terület alá. Ennélfogva ezek a műveltségi területek megfelelnek a tantárgy hagyományos fogalmának, ezért eleve vizsgák tárgyát is képezhetik. A többi hat műveltségi terület esetében döntés kérdése, hogy mi lehet, illetve mi legyen vizsga.

Ha azt akarjuk, hogy a vizsgaeredmények összemérhetőek legyenek egymással, akkor a vizsga nevéhez minden vizsgázó számára azonos vizsgakövetelményeket kell hozzárendelni (az összemérhetőség feltétele természetesen az is, hogy a vizsga azonos eredménye azonos színvonalú elsajátítást jelöljön, de ez a téma nem ide tartozik). Kérdés, hogy a fenti négy egyértelmű eseten túl mi legyen vizsga. Technikai szempontból a vizsgakövetel-

VIZSGÁKSZÁMA	TELJESMIN-TA	VÉLEMÉNYEZŐK					INTÉZMÉNYEK							KÍSÉRLETEZŐK			
		tan-tes-tület	egyéb szerve-zet	igaz-gató, ve-zető	peda-gógus	ped. mód. oktató	gimná-zium	szak-közép	szak-munká-s	tízosz-tályos	gimná-zium és szakk.	szakk. és szakm.	egyéb	nem	1 évig	2 évig	3 évig
0	0,7	0,8	1,4	0,4	0,0	4,9	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	1,1	0,0	0,9	0,0
1	0,9	0,0	0,0	0,7	1,6	0,0	0,6	1,3	1,7	0,0	1,0	0,8	0,8	0,9	1,3	0,9	0,0
2	1,4	1,7	1,4	0,7	1,6	3,3	1,8	0,9	1,7	0,0	2,0	0,0	2,4	1,6	1,7	0,9	0,0
3	2,8	2,5	2,9	1,8	3,2	4,9	3,6	3,4	3,3	7,7	0,0	2,5	3,2	2,0	4,3	0,9	6,2
4	10,5	16,1	7,2	9,0	10,8	11,5	7,1	10,6	13,3	34,6	15,2	11,0	10,4	12,0	7,3	7,1	13,4
5	32,5	33,9	24,6	31,3	35,6	27,9	40,2	32,8	21,7	30,8	38,4	30,5	29,1	29,9	36,3	38,4	30,9
6	25,8	23,7	39,1	29,5	23,9	13,1	26,6	26,4	25,0	19,2	21,2	26,3	26,7	24,4	30,8	20,5	27,8
7	15,7	13,6	11,6	16,5	15,8	14,8	11,8	18,3	18,3	7,7	16,2	16,1	14,3	17,0	12,0	19,6	12,4
8	5,8	1,7	7,2	6,5	4,1	14,8	4,7	3,8	6,7	0,0	5,1	7,6	7,2	5,4	4,7	8,9	7,2
9	1,3	1,7	1,4	1,4	0,9	3,3	1,2	0,4	3,3	0,0	0,0	2,5	2,0	1,3	1,7	0,9	1,0

1. táblázat: Hány vizsga legyen? (A válaszok megoszlása %-ban)

VIZSGÁKSZÁMA	TELJES MIN-TA	VÉLEMÉNYEZŐK					INTÉZMÉNYEK							KÍSÉRLETEZŐK			
		tan-tes-tület	egyéb szerve-zet	igaz-gató, vezető	peda-gógus	ped. mód. oktató	gimná-zium	szak-közép	szak-munkás	tízosz-tályos	gimná-zium és szakk.	szakk. és szakm.	egyéb	nem	1 évig	2 évig	3 évig
0	1,5	0,8	4,2	0,4	1,4	5,0	0,6	2,2	0,0	0,0	0,0	1,7	1,2	1,3	0,0	4,6	3,1
1	1,1	0,8	1,4	0,7	1,4	1,7	1,8	0,9	3,3	0,0	2,0	0,0	0,8	1,1	1,7	0,9	0,0
2	7,4	5,9	9,9	7,3	7,8	5,0	10,1	5,2	4,9	0,0	8,1	6,7	9,6	8,3	8,6	2,8	5,2
3	26,2	28,8	25,4	26,5	26,0	23,3	29,0	24,7	24,6	24,0	24,2	29,4	24,5	26,3	24,9	27,5	27,8
4	27,8	30,5	23,9	30,5	27,2	28,3	24,9	28,6	31,1	48,0	37,4	26,1	25,3	25,4	34,8	30,3	22,7
5	32,5	32,2	31,0	31,3	32,7	30,0	30,2	35,1	31,1	28,0	28,3	31,1	34,9	33,8	27,9	32,1	36,1
6	1,4	0,0	1,7	0,7	1,6	5,0	2,4	0,9	1,6	0,0	0,0	2,5	1,2	1,6	0,9	1,8	1,0

2. táblázat: Hány kötelező vizsga legyen? (A válaszok megoszlása %-ban)

mények olyan rendszere tekinthető vizsgának, amelynek az eredményét a bizonyítványban külön is feltüntetjük. Tartalmilag és gyakorlatilag nagyon sokféle probléma merül föl.

Elvileg választhatnánk például azt a megoldást, hogy a fennmaradó hat műveltségi terület képezhesse egy-egy vizsga tárgyát. Ebben az esetben a részterületek összerosódának. Nem nehéz belátni, hogy például az ember és társadalom műveltségi terület (a társadalmi, állampolgári, gazdasági ismeretek, az emberismeret és a történelem) egyetlen vizsgán belüli kezelése milyen tartalmi torzulásokkal, értékelésmethodikai problémákkal járhatna. Még súlyosabb problémákat vetne föl a „művészetek” műveltségi terület egyetlen vizsgába történő sűrítése. A nemzetközi gyakorlatban nem ritka a természettudományi tárgyak integrált tanítása és az ezekből való összevont vizsga. A hazai tanítási gyakorlatról azonban e terület ismeretanyagának egyetlen vizsgává való alakítása meglehetősen távol áll (lásd erről a pedagógusok véleményét a következő pontban). Nem mentes az egy vizsgává minősítés problémáitól a többi műveltségi terület sem. Továbbá a sikeresebb képességfejlesztést nagymértékben segíthetné, ha a legalapvetőbb képességek elsajátításának eredménye bekerülne a bizonyítványba. Például a fogalmazás és a beszéd képességének fejlettsége a személyiség eredményességének, fejlődésének fontos feltétele. Ezek külön-külön történő értékelése komoly mértékben visszahatna a fejlesztés eredményességének javulására.

Alapvető jelentőségű, hogy e problémákról és a megoldási lehetőségekről mi a pedagógustársadalom véleménye. A szétküldött vitaanyagban a fenti problémák megoldására szerepel egy elgondolás (ez legszemléletesebben az alpműveltségi bizonyítványra vonatkozó javaslatban tükröződik). A kérdőíven szándékosan általános fogalmazásban tudakoltuk a megkérdezettek véleményét. A válaszoló két kéréssel szembesült. „Kötelező vizsgák: Szíveskedjék rangsorolva megnevezni 5 kötelezőként *szóba jöhető* vizsgát (a leginkább kötelezőnek minősítendővel kezdődjön a rangsor).” „Kötelezően választandó vizsgák: Szíveskedjék rangsorolva megadni a kötelezően választandóként *szóba jöhető* vizsgákat (a sor a leginkább ebbe a kategóriába tartozóval kezdődjön).” Mindkét kérdés után 5–5, sorszámmal ellátott kipontozott üres sor következett.

A válaszok alapján 63 vizsga neve volt kódolható. Ezek között vannak átfedések (például szerepel az anyanyelv és irodalom, de külön-külön is mindkettő) és terminológiai változatok is előfordulnak (például „Földünk és környezetünk” és a megszokottabb név is: „földrajz”). Ezeket nem vontuk össze, mert fontos információkat közvetítenek. Kétféle elemzés készült. A 3. és a 4. táblázat szemlélteti a kérdőív öt sora és a szavazatok száma szerinti rangsorokat. Ezenkívül a kétféle rangsorral súlyozott rangsorokat is képeztünk.

A *kötelező* és a *kötelezően választandó vizsgák* együttesen vett súlyozott rangszámainak százalékos megoszlásában (a 63 vizsgát 100%-nak tekintve) 14 vizsga kapott egynél nagyobb százalékos kifejezett rangszámot (az azonos rangszámok rangsorolása a kerekítést megelőző értékek alapján történt). A 14 vizsga rangsora a százalékos rangszámaikkal: anyanyelv és irodalom 15%, matematika 11%, idegen nyelv 7%, történelem 4%, ember és természet 4%, ember és társadalom 4%, fizika 3%, biológia 3%, biológia–egészségtan 3%, kémia 2%, Földünk és környezetünk 2%, anyanyelv 2%, földrajz 2%, informatika 2%. A többi vizsga kevesebb mint egy-egy százalékos súlyt kapott. Ha az anyanyelvet és irodalmat egy vizsgának tekintjük, akkor a külön szereplő anyanyelv 2, és az irodalom közel 1%-át a fenti 15%-kal együtt véve, 18%-ot kapunk. Hasonlóképpen a biológia, a biológia–egészségtan együtt 6%, továbbá a Földünk és környezetünk, valamint a földrajz együtt 4%. Az előző pontból az derül ki, hogy a pedagógiai közvélemény szerint a vizsgák száma 4–7 legyen. *Most arra kaptunk választ, hogy melyek legyenek ezek a vizsgák: 1. anyanyelv és irodalom 18%; 2. matematika 11%; 3. idegen nyelv 7%; 4. biológia–egészségtan 6%; 5. történelem 4%; 6. ember és természet, 4%; 7. ember és társadalom 4%.*

A *kötelező vizsgákat* tekintve 10 kapott 1%-nál nagyobb súlyt: anyanyelv és irodalom 30%, matematika 21%, történelem 10%, idegen nyelv 5%, ember és társadalom 4%, em-

RANG SOR	1. HELY	%	2. HELY	%	3. HELY	%	4. HELY	%	5. HELY	%
1	MAGYAR	86	MATEMA- TIKA	36	MATEMATIKA	36	IDEGEN NYELV	32	IDEGEN NYELV	25
2	MAGYAR NYELV	7	TÖRTÉNELEM	35	TÖRTÉNE- LEM	21	MATEMATIKA	17	EMBER és TERMÉSZET	8
3	MATEMATIKA	3	EMBER és TÁRSADALOM	12	IDEGEN NYELV	13	TÖRTÉNELEM	8	BIOLÓGIA- EGÉSZSÉGTAN	8
4	IRODALOM	2	IDEGEN NYELV	4	EMBER és TERMÉSZET	8	EMBER és TERMÉSZET	8	BIOLÓGIA	7
5	TÖRTÉNELEM	1	IRODALOM	2	EMBER és TÁRSADALOM	6	BIOLÓGIA- EGÉSZSÉGTAN	6	FIZIKA	4
6	IDEGEN NYELV	0,4	MAGYAR NYELV	2	BIOLÓGIA- EGÉSZSÉGTAN	4	BIOLÓGIA	5	MATEMATIKA	3

3. táblázat: Kötelező vizsgák

RANG SOR	1. HELY	%	2. HELY	%	3. HELY	%	4. HELY	%	5. HELY	%
1	IDEGEN NYELV	16	FIZIKA	13	KÉMIA	10	KÉMIA	7	INFORMA- TIKA	4
2	FIZIKA	13	KÉMIA	9	FIZIKA	8	IDEGEN NYELV	5	KÉMIA	3
3	EMBER és TERMÉSZET	7	FÖLDÜNK és KÖRNYEZET.	7	FÖLDRAJZ	6	FIZIKA	4	MŰVÉSZET	3
4	FÖLDRAJZ	6	IDEGEN NYELV	7	FÖLDÜNK és KÖRNYEZ.	5	FÖLDRAJZ	4	TESTNEVELÉS	3
5	FÖLDÜNK és KÖRNYEZET.	5	FÖLDRAJZ	5	BIOLOGIA	4	FÖLDÜNK és KÖRNYEZET.	4	FÖLDRAJZ	2
6	BIOLOGIA	5	BIOLOGIA	5	IDEGEN NYELV	4	INFORMA- TIKA	4	IDEGEN NYELV	2
7	INFORMA- TIKA	4	EMBER és TERMÉSZET	5	INFORMA- TIKA	4	MŰVÉSZET	3	ÉNEK-ZENE, DRÁMA	2
8	EMBER és TÁRSADALOM	4	INFORMA- TIKA	5	EMBER és TERMÉSZET	2	BIOLOGIA	2	SZÁMÍTÁS- TECHNIKA	2
9	TÖRTÉNELEM	4	EMBER és TÁRSADALOM	3	TÁRSADALOM, ÁLLAM POLG.	2	TÁRSADALOM, ÁLLAM POLG.	2	FÖLDÜNK és KÖRNYEZET.	2
10	BIOLOGIA- EGÉJSZÉGTAN	3	MŰVÉSZET	3	MŰVÉSZET	2	TECHNIKA	1	FIZIKA	2

4. táblázat: Kötelezően választandó vizsgák

ber és természet 3%, anyanyelv 2%, biológia–egészségtan 2%, biológia 2%, magyar irodalom 2%. A anyanyelv és irodalom együtt: 34%, a biológia–egészségtan és a biológia együtt 4%. A pedagógiai közvélemény szerint a kötelező vizsgák száma 3–5 legyen: *1. magyar nyelv és irodalom 34%; 2. matematika 21%; 3. történelem 10%; 4. idegen nyelv 5%; 5. biológia–egészségtan 4%*. Ettől a 3. táblázattal szemléltetett kép csak egy ponton különbözik: az 5. kötelezőnek ajánlott vizsga az „ember és természet”.

A kötelezően választandó vizsgák száma az összes és a kötelező vizsgák javasolt számából (4–7, illetve 3–5) következően 1–3 lehet. Ennyit kell egy vizsgázónak a kötelezően választandó vizsgák listájából kiválasztania. Ebben az esetben a vizsgaszabályzatban egy listát kell megadni. A válaszolók 17 olyan vizsgát neveztek meg, amelyeknek a százalékos súlya egynél nagyobb: fizika 14%, idegen nyelv 12%, kémia 9%, Földünk és környezetünk 8%, földrajz 7%, biológia 6%, biológia–egészségtan 3%, informatika 6%, ember és természet 6%, ember és társadalom 6%, társadalmi, állampolgári, gazdasági ismeretek 3%, történelem 3%, művészetek 3%, számítástechnika 3%, matematika 3%, anyanyelv és irodalom 2%, természettudomány 2%. Ha eltekintünk a kötelezőként már lefoglaltaktól, a kapott kép lényegében megegyezik a 4. táblázatban szemléltetett eredményekkel. Ezek szerint, amennyiben öt vizsgát vennénk föl a kötelezően választandók listájára, ezt kapnánk: fizika, kémia, Földünk és környezetünk, biológia–egészségtan, informatika.

Csakhogy milyen alapon lehet meghatározni a listára fölveendő kötelezően választandó vizsgák számát? A kimaradók ugyanis hátrányos helyzetbe kerülnének. Az Országos Közoktatási Intézetben és a Vizsgaközpontban lezajlott szakmai vita arra az következtetésre vezetett, hogy mindazokat a műveltségi területeket, illetve részterületeket fel kell venni a kötelezően választandó vizsgák listájára, amelyek a Nemzeti alaptantervben szerepelnek, de nem kerültek a kötelező vizsgák közé. Ebben az esetben viszont az egyoldalúságot elkerülendő, két kötelezően választandó vizsgára van szükség: egyik a reál tárgyakból, másik a humán tárgyakból választandó. Ez a következtetés közel áll a közvéleményhez, hiszen az életvitel és gyakorlati ismeretek, valamint a testnevelés és sport kivételével a válaszolók mindent vizsgára érdemesnek minősítettek, ami a Nemzeti alaptantervben szerepel.

Ha abból indulunk ki, hogy 2 kötelezően választandó vizsga legyen, akkor a kötelező vizsgák száma 4 vagy 5 lehet, ami 6 vagy 7 vizsgát eredményezne. Mivel a 7 vizsgát csak a válaszolók 16%-a javasolta, a 6 vizsgát, vagyis a 4 kötelező vizsgát kellene a vizsgaszabályzatban előírni. E körülmények figyelembevételével az alábbi döntési javaslat adódik.

Kötelező vizsgák:

1. anyanyelv és irodalom, 2. matematika, 3. történelem, 4. idegen nyelv

---

Kötelezően választandó vizsgák:

- 1. reál: biológia–egészségtan, fizika, Földünk és környezetünk, informatika, kémia, technika*
  - 2. humán: társadalmi–állampolgári–gazdasági ismeretek, emberismeret és pályaorientáció, ének-zene, háztartástan, tánc és dráma, testnevelés és sport, vizuális kultúra (ide sorolva a mozgóképkultúrát és a médiaismeretet is)*
-

Ez a döntési javaslat, mint bármelyik más, számos problémát vet föl. Például a kötelező vizsgák között nincsenek reál tárgyak. Ilyet csak ötödikként lehetne fölvenni, illetve a négy közül egyet el kellene hagyni. Melyiket? Ha az egyik reál tárgyat föl vesszük kötelezőnek, melyik legyen az? Helyes lenne-e hétre emelni a vizsgák számát? Vagy például az is kérdéses, hogy az ember és társadalom, valamint az ember és természet műveltségi területek nem képeznek összevont vizsgát. Ezekről a problémákról korábban

már volt szó, és a következő pontban majd láthatjuk a pedagógusok elutasító véleményét (amennyiben később ez a vélemény változik, szóba jöhet egyes műveltségi területek egy-egy vizsgával történő értékelése). Ha újabb és újabb változatok konstruálásával el is kívánjuk kerülni valamely érdekek sérülését, más és más érdekek, célok, törekvések kerülnek hátrányba. A sokféle korlát, érdek és lehetőség figyelembevételével jelenleg a fenti javaslat látszik a leginkább elfogadhatónak, a legkevesebb problémát okozónak. Az első fogalmazvány vitája során fölmerült a reál tárgyak választási esélyének növelése. Megfontolandó az a javaslat, hogy az informatika és a technika egy vizsga legyen, továbbá a kémia esélyeinek növelése érdekében a fizika és a kémia együttes vizsgája is szóba került. E témával kapcsolatban az egyes vizsgatárgyak véleményezése során meg fogjuk kérdezni a pedagógusokat.

A vizsgák tartalma

Mivel a Nemzeti alaptanterv műveltségi területek és részműveltségi területek követelményeit határozza meg, kérdés: Mi képezze a vizsga tárgyát: a) csak az egyes műveltségi területek, vagyis a több részből álló területekből összevont vizsga legyen; b) az egyes műveltségi területek és azok részei is (például fizika); c) a b) mellett a Nemzeti alaptantervben nem szereplő rendkívüli tárgyak is; d) a b–c) mellett az alapvető képességek is (például fogalmazási képesség)? E négy lehetőség közül kellett egyet választani.

Az 5. ábra 5.1 diagramsora szemlélteti a véleményeket. A diagramok fontos üzenete, hogy a válaszolók 33%-a van amellett, hogy a vizsgák tartalmát, tárgyát a műveltségi területek képezzék, hogy a több részterületből álló műveltségi területekből összevont vizsgák legyenek. Ez a 67%-os elutasítás az egyik magyarázata annak, hogy az előző pontban javasolt vizsgák között nem szerepelnek összevont vizsgák (mint később látni fogjuk, az anyanyelv és irodalom vizsgája is több részből áll).

A válaszolók 24%-a kívánja, hogy a műveltségi területek és egyes részei képezzék a vizsgák tárgyát. A válaszok mindössze 6%-a jelzi, hogy rendkívüli tárgyakból is lehessen vizsgázni, végül további 37%-a a képességek értékelését is a vizsga tárgyának választja. Ezek a vélemények azt jelentik, hogy a vizsgaszabályzatnak jelenleg olyan alpműveltségi vizsgát kell előírnia, amely nem összevontan, átfogóan értékeli a vizsgázók felkészültségét, hanem a részterületekre és a képességekre is kiterjedően. A rendkívüli tárgyak természetesen csak szabadon választható vizsgaként jöhetnek szóba. Ez a körülmény a kérdésből nem volt világos. Ezért ennek alapján nem lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy rendkívüli tárgyak (például második idegen nyelv) képezhessék-e szabadon választható vizsgák tárgyát. (E tanulmány szerzőjének véleménye szerint nem lenne helyes kizárni ezt a lehetőséget.)

Az alpműveltségi vizsga a tizedik tanévet zárja. Ebből következik a kérdés: Mit öleljen föl a vizsga tartalma: 1. csak a 9–10. évfolyam anyagát; 2. a 7–10. évfolyam anyagát; 3. az 5–10. évfolyam anyagát; 4. minden vizsga tartalma külön határozandó meg? A válaszolók mindössze 10%-a szeretné, ha az alpműveltségi vizsga tartalmát a 9–10. évfolyam követelményei képeznék. Vagyis a válaszolók 90%-a azt kívánja, hogy az alpműveltségi vizsga követelményei a korábbi évfolyamok tartalmát is felöleljék. A további lehetőségek ugyanis azt vizsgálják, hogy az alsóbb évfolyamok tartalmából mit kellene fölvenni: a válaszok 21%-a szerint a 7–10. évfolyam, 20%-a szerint az 5–10. évfolyam anyagát, 49% pedig úgy véli, ezt a kérdést minden vizsga esetében külön-külön kell eldönteni. *Ebből egyértelműen következik, hogy a vizsgaszabályzatban külön-külön meg kell határozni, hogy az egyes vizsgák tartalmát mely tanévek (pedagógiai szakaszok) követelményei képezzék.*

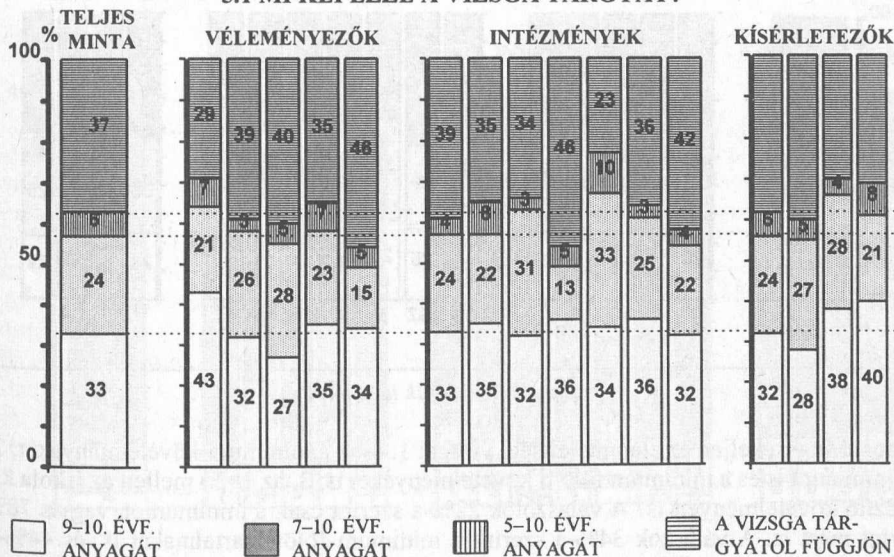
Mivel a Nemzeti alaptanterv a követelményein belül meghatározza a minimumot, továbbá lehetővé teszi az iskolai kiegészítő követelményeket is, ebből következően az is

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató
INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tiszosztályos,
 GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

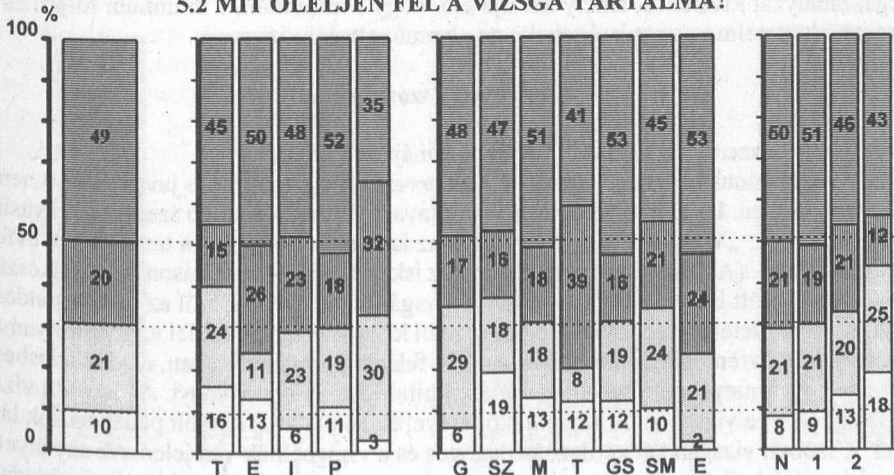
A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

□ CSAK A NAT MŰV. TER.   ■ MŰV. TER. ÉS EGYES RÉSZEI   ▨ RENDKÍVÜLI TÁRGYAK   ▩ ALAPVETŐ KÉPESSÉGEK

5.1 MI KÉPEZZE A VIZSGA TÁRGYÁT?

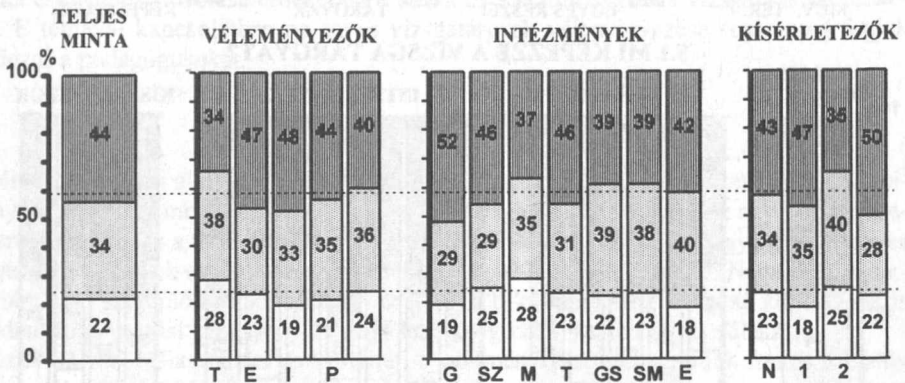
5.2 MIT ÖLELJEN FEL A VIZSGA TARTALMA?

5/1. ábra: A vizsgák tartalma

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató
INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tízosztályos,
 GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb
A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben
 □ MINIMUM   ■ TELJES NAT   ▨ KIEGÉSZÍTŐ IS

5.3 MIT ÉRTÉKELJEN AZ ALPMŰVELTSÉGI VIZSGA?

5/2. ábra: A vizsgák tartalma

kérdés: Mit értékeljen az alpműveltségi vizsga: 1. csak a minimum-követelményeket; 2. a minimumot is és a minimum fölötti követelményeket is; 3. az 1–2.) mellett az iskola kiegészítő követelményeit is? A válaszolók 22%-a szerint csak a minimumot, vagyis 78% szerint mást is. A válaszok 34%-a szerint a minimum fölötti tartalmakat is, és 44%-a szükségesnek tartja az iskola kiegészítő követelményeit is. A közvélemény szerint olyan vizsgaszabályzat kívánatos, amely azt írja elő, hogy a minimum, a minimum fölötti és a kiegészítő követelményeket is értékelje az alpműveltségi vizsga.

A vizsgáztatás szervezése

E cím alatt a szervezés és a finanszírozás témáját tárgyaljuk.

a) Elfogadhatónak tartja-e a vizsgáztatás szervezésével kapcsolatos javaslatot? 0 nem, 1 részben, 2 igen. Ha a válasza 0 vagy 1, mit javasol? A minősítendő szervezési javaslat a következő volt: „Vizsgázni általában abban az iskolában kell, ahol a tanuló a 10. évfolyamot befejezte. (Az alpműveltségi vizsgát az iskolarendszerű oktatáson kívül felkészülők az erre kijelölt iskolákban tehetik le.) A vizsgák megszervezéséről az iskola gondoskodik. Az arra illetékes szerv vizsgaelnökököt jelöl ki. A vizsgaelnök felel a vizsgafolyamat tisztaságáért, közreműködik a fogalmazások, a feladatlapok javításában, az értékelésben, az érdemjegyek megállapításában, aláírásával hitelesíti a bizonyítványt. Az írásbeli vizsgák felügyeletét a vizsgaelnök közreműködésével az iskola által kijelölt pedagógusok látják el. A szóbeli vizsgán két kérdező pedagógus és a vizsgaelnök van jelen. Az anyanyelv és irodalom írásbeli és szóbeli egy-egy önálló vizsganapot igényel. A többi vizsga feladatlapjai általában egy tanórányi időre tervezettek, megíratásuk az ismétlődő rendszerezés befejezésével az utolsó órákon is lehetséges.” Ezen kívül a háttéranyagok 6. oldalán értelmező szöveg segítette az állásfoglalást és a véleményalkotást. Mindez meglehetősen sokféle kérdés. Ezért kértük az általános állásfoglaláson kívül a javaslat kifejtését is.

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató

INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tiszostályos, GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

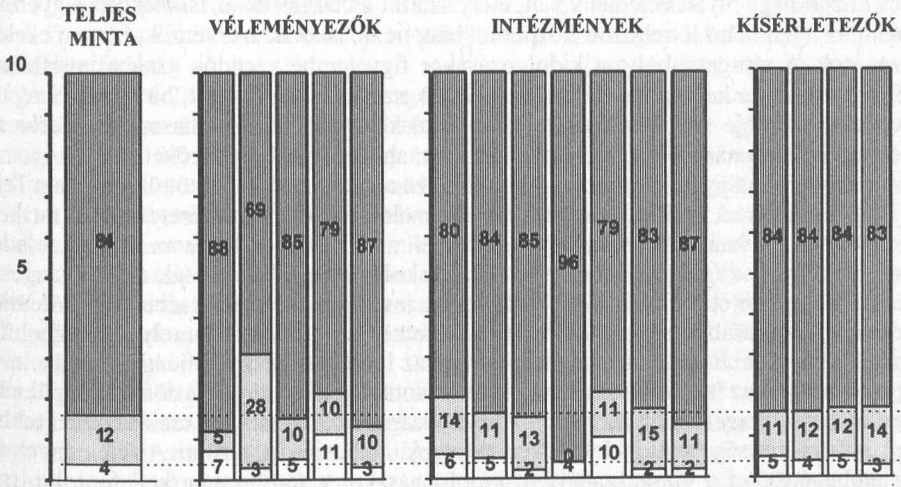
A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

IGEN

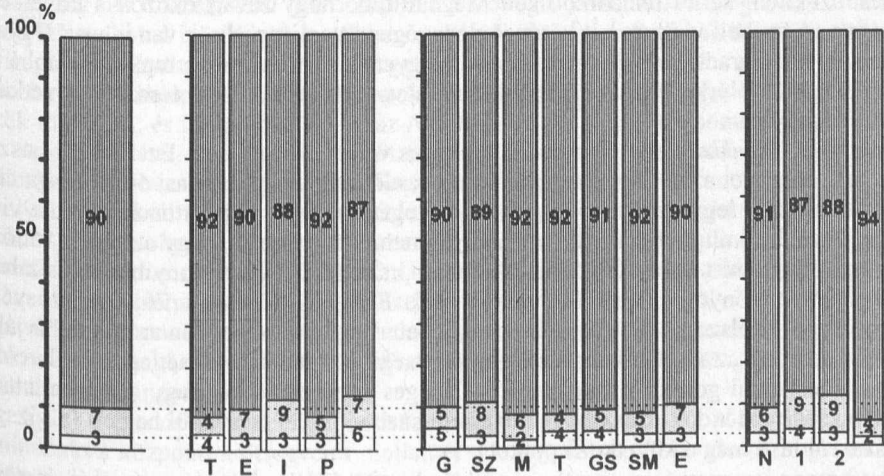
RÉSZBEN

NEM

6.1 EGYETÉRT-E A VIZSGÁZTATÁS SZERVEZÉSI JAVASLATAIVAL?

6.2 EGYETÉRT-E A JAVASOLT FINANSZÍROZÁSSAL?

6. ábra: A vizsgák szervezése

A 6. ábra 6.1 diagramsora tükrözi a válaszolók állásfoglalását: 4%-uk elutasítja, 12%-uk részben fogadja el és 84%-uk elfogadja a szervezés fenti koncepcióját. E nagyarányú pozitív viszony alapján a vizsgaszabályzatban a szervezési feladatok a fent idézett koncepció szellemében dolgozhatók ki, amihez a 147 szöveges vélemény nagy segítséget nyújt (36 a koncepciót elutasítóktól, 101 az azt részben elfogadóktól és 10 az azt elfogadóktól érkezett). A koncepciót elvetők közül tízen fogalmaznak teljesen elutasító véleményt („a vizsgáztatást ki kell iktatni a reform koncepciójából”, „nincs rá szükség”, „a vizsgával foglalkozók menjenek nyugdíjba vagy tanítani” stb.). A többi nemmel szavazó konkrét, megfontolandó javaslatokat fogalmaz meg hasonlóan a részben vagy teljesen elfogadók szöveges véleményéhez.

A vizsga helyére és szervezőjére vonatkozóan csak néhány szöveges javaslat érkezett. Ezek között négy olyan vélemény van, mely szerint a vizsgák ne az iskolákban legyenek, hanem az ilyen célra létrehozott központokban, ne az iskolák szervezzék, hanem ezek a központok. A vizsgaszabályzat kidolgozásakor figyelembe veendő az a javaslatok, melyek szerint ne kelljen minden iskolának megszerveznie a vizsgát, ha kevés vizsgára jelentkező tanulója van, hanem más iskolákkal közösen vizsgáztathassanak, illetve az ilyen tanulók számára legyenek kijelölt iskolák, ahol levizsgáztatják őket.

A vizsgaelnök ügyében érkezett a legtöbb szöveges javaslat. Közöttük négy azt fejtja ki, hogy miért nem kell vizsgaelnök. A válaszolók többsége túlméretezettnek tartja a vizsgaelnök feladatait. Annak a véleményüknek adnak hangot, hogy az írásbeli feladatok felügyeletét az igazgató megbízásából az iskola pedagógusai lássák el. Főlősleges a vizsgaelnök jelenléte. Továbbá a feladatlapok javításában, értékelésében, az érdemjegyek megállapításában se vegyen részt. Érkezett néhány javaslat, amely a vizsgaelnök kijelölését bírálja. Eszerint a vizsgaelnököt ne az illetékes szerv jelölje ki, hanem a névjegyzék alapján az iskola hívja őt meg, illetve sorsolással történjen a döntés. Végül említést érdemel, hogy többen hangsúlyozták: a vizsgaelnökök listájára csak szakmai tekintély, emberi érettség és megfelelő kiképzés alapján lehessen felkerülni. A vélemények figyelembevételével a vizsgaszabályzat kidolgozásakor alaposan meg kell fontolni, milyen módszerek alapján bízzák meg (válasszák ki) a vizsgaelnököket, megfelelő feltételeket kell előírni a vizsgaelnökök szakmai, emberi kvalitásait illetően, és a vitaanyaghoz képest szűkíteni kell a feladatkörüket. Megemlítjük, hogy zavart okozott a következő mondat: „A szóbeli vizsgán két kérdező pedagógus és a vizsgaelnök van jelen.” Ugyanis homályban maradt, hogy milyen szakosak legyenek és mi lesz a szerepük. Továbbá tucatnyi vélemény érkezett a szóbeli vizsgákra vonatkozóan. Ezt a témát a következő pontban tárgyaljuk.

A vizsgaidőszakkal kapcsolatban 25 szöveges vélemény született. Ezek közül húszan nem értenek egyet azzal, hogy a vizsgaidőszak előtt, az utolsó tanítási órán vizsga célú feladatlap-íratás legyen. Öten viszont azt fejtegetik, hogy miért értenek egyet a vitaanyag ilyen értelmű javaslatával. A vitaanyag nem azt javasolja, hogy az utolsó tanórán *kell* megírni néhány feladatlapot, hanem csak azt, hogy amennyiben az iskola, a pedagógusok előnyösnek tartják, megtehessek. Ezt a lehetőséget a 20 elutasító vélemény ellenére célszerű lenne a vizsgaszabályzatban rögzíteni. Néhányan arra is felhívják a figyelmet, hogy az alpműveltségi és az érettségi vizsgaidőszak esetleges egybeesése súlyos szervezési gondokat okozhat a szükséges közreműködők nagy száma miatt. A vizsgaszabályzat kidolgozásakor e tényt nem szabad figyelmen kívül hagyni (a vizsgaidőszakról lásd még a következő pontot).

A vitaanyag szervezésre vonatkozó témáin kívül a válaszolók számos *egyéb észrevétele* is megfogalmaztak. Ezeknek nincsen koncepcionális jelentőségük. Kivételt képez az a tucatnyi figyelmeztetés, mely szerint a vitaanyag értelmében a tervezett alpműveltségi vizsga túlméretezett, túlságosan bonyolult, túlszervezett. E figyelmeztetések *rövidebb, egyszerűbb megoldást* körvonalaznak. Többek között ezért tettünk javaslatot arra, hogy

ne 5, hanem csak 4 kötelező vizsga legyen, továbbá a vizsgaelnök túlméretezett, túlszervezett feladataival kapcsolatos javaslat figyelembevétele is ezt szolgálja. Ezen túlmenően egyéb témák tekintetében is törekszünk egyszerűsítő javaslatok megfogalmazására. A lényeg azonban az, hogy *ez a figyelmeztetés alapvető szempontként szerepeljen a vizsgaszabályzat kidolgozásakor.*

b) A *finanszírozással* kapcsolatban koncepcionális szinten két alapvető kérdést kell tisztázni: Mit kell finanszírozni (megfizetni) és milyen forrásból? A kérdés így hangzott: Elfogadhatónak tartja-e az alapműveltségi vizsga finanszírozására vonatkozó javaslatot? 0 nem, 1 részben, 2 igen. Ha a válasza 0 vagy 1, mit javasol? A vitaanyag szövege: „A szóbeli vizsga kérdezőit, ennek értékelését, a fogalmazások és a feladatlapok javítását, minősítését, ennek ellenőrzését, a vizsgaelnökök munkáját és az Alapműveltségi Vizsgaközpontot a költségvetés finanszírozza.” Ez azt jelenti, hogy vizsgadíjat nem kell fizetni (a kivételeket a koncepció szintjén nem szükséges definiálni), a költségeket az állam fedezi.

A 6. ábra 6.2 diagramsora szerint a finanszírozás fenti módjával a válaszolóknak csak 2%-a nem ért egyet, 7%-a részben ért egyet, vagyis 90%-a egyetért vele. Ennek megfelelően 102 szöveges vélemény érkezett (35 elutasító, 52 részben elfogadó és 15 elfogadó). Az elutasítást huszonheten indokolták (a többiek javaslatokat tettek): többségük értékelhetetlennek, kidolgozatlanak tartotta a javaslatot, kifogásolta, hogy az nem határozza meg a forrást. Ez az utóbbi kifogás jogos, mert a „költségvetés finanszírozza” kifejezés a vitaanyagot részben elfogadóknak is kételyeket ébresztett; a válaszolók főleg attól tartanak, hogy a finanszírozás az önkormányzattól, esetleg az iskolától függne. A pontosabb fogalmazás: „forrás a központi költségvetés”. E nélkül az alapműveltségi vizsga megvalósíthatatlan. Az előző változatok tartalmaztak számításokat. Ezek azonban attól függték, hogy mit és kinek kell finanszírozni. E koncepcionális kérdések tisztázása nélkül nem lehet a részleteket kidolgozni. A 27 elutasítás indoklásában egy tucatnyi ilyen vélemény is akad: A pedagógusokat kell európai színvonalon finanszírozni, nem az alapműveltségi vizsgát; a vizsgára fordítandó pénzből emeljék föl a pedagógusok fizetését; nem indokolt e célra pénzt fordítani; maga az elgondolás rossz, nem szabad finanszírozni.

A „*mit kell finanszírozni*” kérdéskörben a szöveges javaslatok lényegében a vitaanyagban felsoroltakat ismétlik. A legtöbben a szóbeli vizsga kérdezőinek díjazását említik. A vizsgaszabályzatban tehát azt kell rögzíteni, hogy meg kell fizetni a szóbeli vizsga kérdezőit, a fogalmazások és a feladatlapok javítóit, értékelőit, a felügyelőket, a vizsgaelnökök munkáját, és finanszírozni kell az Alapműveltségi Vizsgaközpontot.

Sok észrevétel érkezett a *finanszírozás módjára és mértékére* vonatkozóan. A módot illetően az a javaslat, hogy központilag egységesek legyenek a járandóságok, hogy ne a helyi tényezőktől függjön, ki mennyit kap. Valamilyen formában szinte minden finanszírozással kapcsolatos szöveges válaszban kifejezésre jut a kétely: már ismét a pedagógus munkáján fognak majd takarékoskodni, újabb és újabb feladatokat találnak ki, de tisztességesen megfizetni nem akarják. Ha ezeket a félelmeket nem sikerül eloszlatni, ha a vizsgával kapcsolatos munkákért megalázóan alacsony fizetséget kapnának a közreműködők, kényszerrel megkövetelt munkává válna a vizsgáztatás, aminek a következményei beláthatatlanok lennének.

A *finanszírozás forrásait* illetően sokféle fogalmazásban, de hét válaszoló kivételével mindenki a központi költségvetés mellett érvel. Egy válaszoló javasolja, hogy a vizsgázók térítsék meg a vizsga teljes költségét, öten azt tartanák méltányosnak, ha a vizsgázó hozzájárulna a költségekhez (például 20%-os arányban). Néhányan említik a költségterítés speciális eseteit is (pótvizsga, felnőttek alapműveltségi vizsgája).

A közvélemény szerint tehát az alapműveltségi vizsgát a központi költségvetés finanszírozza. A költségterítés speciális eseteit a vizsgaszabályzatban meg kell határozni.

A vizsgáztatás módszerei

A vizsgáztatás módszereit illetően két kérdésben kértünk véleményt:

a) *A vizsgáztatás módjai.* „Elfogadhatónak tartja-e, hogy egy szóbeli és egy fogalmazás legyen, a többi pedig (a gyakorlati tárgyak kivételével) feladatlapokkal történjen? 0 nem, 1 részben, 2 igen. Ha a válasza 0 vagy 1, mit javasol?” A vitaanyagban ez a javaslat szerepel: „A vizsgáztatás módja igazodjon a vizsga tárgyának jellegéhez, vagyis különböző vizsgáztatási módokat használjunk. A fogalmazási képesség és a beszédképesség fejlettségének értékelése érdekében lennie kell egy *írásbeli (fogalmazás)* és egy *szóbeli* vizsgának. Ezeknek nem elsősorban a tárgyi tudást, hanem a megfelelő képességek fejlettségét kell értékelniük. A tantárgyi tudás objektív értékelése *feladatlapokkal* oldható meg. A kötelezően választandó és a szabadon választható vizsgákon is általában feladatlapok használhatók, kivéve a speciális vizsgáztatási módokat igénylő tárgyakat, mint például az ének-zene, a testnevelés stb.”

A 7. ábra 7.1 diagramosra azt mutatja, hogy a válaszolók 63%-a elfogadja a fenti javaslatot, 23%-a részben fogadja el, 14%-a pedig elutasítja. A szöveges válaszok száma 369. Az elfogadók 9, a részben elfogadók 232, az elutasítók 128 szöveges választ küldtek. Az elutasítók is – 10 kivételével – javaslatokat fogalmaznak meg: más módszerű, főleg több szóbeli vizsgát szeretnének. A 10 közül 8 válaszoló a feladatlapok ellen tiltakozik (megöli a gondolkodást, a lehető legrosszabb ötlet stb.) Egy válaszoló egyesület elvi okokból ellenzi a vizsgáztatás meghonosítását a 10–16 éves korosztályban. Egy másik válasz szerint pedig a megfogalmazás nem világos.

Azt a kiinduló tételt, mely szerint a vizsga tárgyának jellegétől függően különböző vizsgáztatási módot kell alkalmazni, senki nem utasította el (kivéve azokat, akik magát a vizsgát ellenzik). Harminchatan annak is szükségét érezték, hogy egyetértésüket írásban is megfogalmazzák, megerősítsék, példákkal szemléltessék.

A szöveges választ is adók túlnyomó többsége nem ért egyet azzal, hogy csak egy *szóbeli vizsga* legyen. Harminchárman azt javasolják, hogy minden vizsga szóbeli és írásbeli is legyen. Néhányan azt írják, hogy a matematikát kivéve minden más vizsga csak szóbeli legyen, ugyanennyien kérik, hogy a matematika vizsga is szóban történjen. A szöveges választ adók közül 82 egynél több szóbelit javasol, 110 azt is jelzi, hogy miből legyen még szóbeli: legtöbbször a magyar mellett az idegen nyelvre és a történelemre szavaznak. A közvetett jelzéseket is figyelembe véve a válaszolók negyede egynél több szóbeli vizsgát tart szükségesnek. Ennek alapján nem célszerű olyan vizsgaszabályzatot készíteni, amely csak egy szóbeli vizsgát ír elő.

Az *írásbeli vizsga* mellett vagy ellen megfogalmazott válaszok esetében nem mindig tisztázható, hogy írásbelin fogalmazást és/vagy feladatlapot ért-e a válaszoló. Ezért a válaszok pontos száma nem határozható meg. Mintegy két tucatnyi válasz foglalkozik az írásbeli vizsgával. Néhányan a feladatlapok hátrányait hangsúlyozzák, mások a feleletválasztásos tesztek ellen tiltakoznak. Akadnak olyanok is, akik a fogalmazás, a nyílt írásbeli kérdések előnyeit méltatják. Ha figyelembe vesszük, hogy a válaszolók 63%-a elfogadja a vitaanyag javaslatát, mely szerint egy szóbelin, egy fogalmazáson és a gyakorlati jellegű tárgyakon kívül a vizsgáztatás feladatlapokkal történjen, a kétkedő szöveges válaszok pedig az összes válasz legföljebb 2%-át teszik ki, akkor a közvélemény szerint bevezethető a feladatlapos vizsgáztatás.

Mindezek figyelembevételével a vizsgaszabályzat kidolgozóinak az javasolható, hogy három szóbeli legyen: anyanyelv és irodalomból, idegen nyelvből, valamint történelemből. Az objektivitás és az összemérhetőség érdekében ezekből a tárgyakból feladatlapot is alkalmazzanak. A szóbeli inkább a képességek értékelésére koncentráljon, a feladatlapok pedig a tartalmi tudásra. Az írásbeli vizsgának pedig három fajtája legyen: fogalmazás (egy), feladatlapok és egy-két nyílt kérdés is szerepeljen egyes vizsgák feladatlapja-

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató

INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tiszosztályos, GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

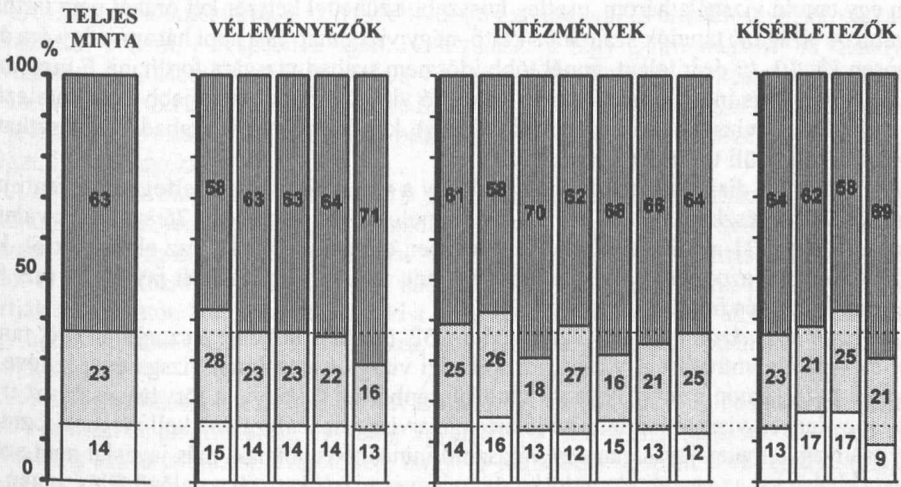
A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

IGEN

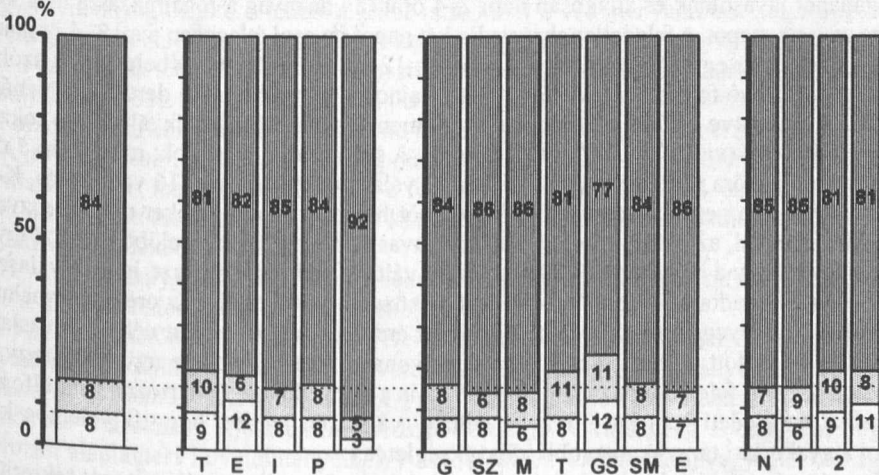
RÉSZBEN

NEM

7.1 EGYETÉRT-E A VIZSGA JAVASOLT MÓDJAIVAL?

7.2 EGYETÉRT-E A VIZSGA JAVASOLT IDŐIGÉNYÉVEL?

7. ábra: A vizsgáztatás módszerei

in, amelyek rövid szöveges választ kérnek. Természetesen a gyakorlati, művészeti tárgyakból a jellegüknek megfelelő módokkal lehessen vizsgázni.

b) *A vizsgáztatásra fordítható idő.* „Elfogadhatónak tartja-e, hogy egy tanuló összes vizsgaideje 10-12 óra lehet? 0 nem, 1 részben, 2 igen. Ha a válasza 0 vagy 1, mit javasol?” A vitaanyag szövege: „A vizsgaidőszak legfőljebb két hét lehet. A tanulók természetesen nem minden nap vizsgáznak, a vizsgázók terhelését a két héten belül arányosan kell elosztani. A javasolt szervezés esetén az anyanyelv és irodalom írásbeli és szóbeli mellett még két további vizsganappal lebonyolítható egy csoport alpműveltségi vizsgája. A többi nap a vizsgázó tanulók számára felkészülési idő legyen. Mivel a feladatlapok egy része megíratható az utolsó tanítási órákon is, így ha az iskola előnyösnek tartja és az ellenőrzés megszervezhető, a vizsgaidőszak esetleg rövidülhet is. Egy-egy vizsganapon egy tanuló vizsgája három, esetleg hosszabb szünettel kétszer két óránál nem tarthat tovább. A vizsgázó tanulók számára a kettő–négy vizsganap és a napi három–négy óra átlagosan kb. 10–12 órát jelent, ennél több időt nem szabad vizsgára fordítani. E megfontolások alapján is indokolható, hogy a kötelező vizsgák száma legfeljebb öt, a kötelezően választandó vizsgák száma pedig legfeljebb kettő legyen. (A szabadon választható vizsgák ezen felüli terhelést jelentenek.)”

A 7. ábra 7.2 diagramsora azt mutatja, hogy a válaszolók 84%-a elfogadja a fenti javaslatot, 8%-a részben fogadja el, 8%-a pedig elutasítja. Összesen 176 szöveges válasz érkezett. Ebből 21 az elfogadóktól, 82 a részben elfogadóktól és 73 az elutasítóktól. Ez utóbbiak között azonban csak egyetlenegy akadt, aki nem tett konkrét javaslatot (azt írta, hogy „a kérdés feltevése is rossz”).

A vizsgaidőszakról a törvény ezt mondja: „52. (1) Az iskolában a szorgalmi idő, tanítási év – az alpműveltségi vizsga, az érettségi vizsga s a szakmai vizsga évét kivéve – minden évfolyamon száznyolcvanöt tanítási nappól áll.” Vagyis a törvény csak azt írja elő, hogy legyen vizsgaidőszak, az időtartamát a vizsgaszabályzatnak kell meghatároznia. A vitaanyag kéthetes javaslatát egy válaszoló minősítette soknak, más javaslat nem született (kivéve azt az egyedi elgondolást, hogy egyes vizsgákat már az előző félév végén is le lehetne tenni). A vizsgaidőszakra vonatkozóan 19 javaslat érkezett. Ezek főleg azt taglalják, hogy a vizsgaidőszakon belül hogyan kellene elosztani a vizsgákat. Általában 3–5 vizsganapot javasolnak és átlagosan napi 2–4 órát (a vitaanyag a fogalmazásra és a szóbelire egy-egy napot, a feladatlapokra pedig két napot javasol átlagosan napi 3–4 órában).

A vitaanyag az egy-egy tanulóra eső időt 10–12 órában jelöli meg (beleértve a szóbeli vizsgára történő felkészülési idejét is – ami sajnos a szövegből nem derült ki). Néhány kivételtől eltekintve a többi javaslat erre az időmennyiségre vonatkozik: általában sokallja 44, 15 kevesli (van, aki 18–20 órát javasol). A számszerű javaslatok: maximum 5 óra (7 válaszoló), 6 óra (20 válaszoló), 7–8 óra (7 válaszoló), 8–10 óra (16 válaszoló). Két-tucatnyi válasz az egy vizsgára eső átlagos időt határozza meg. Ezeket megszorozva a vizsgák számával, az összes időre vonatkozó javaslat megegyezik az előbbiekkal. Figyelembe véve, hogy a javaslatok 5–20 óra között váltakoznak, továbbá azt, hogy a válaszolók 84%-a elfogadta a javasolt 10–12 órát, a közvélemény szerint az eredeti javaslatot nem célszerű lényegesen módosítani. (Említést érdemel, hogy érkezett néhány javaslat a szabadon választott tárgyak időszükségletére vonatkozóan. Ezek fele úgy véli, hogy ez pluszidő legyen, fele pedig azt szeretné, ha ez is a fenti időkeretbe tartozna. Ennélfogva maradhat az eredeti javaslat. Továbbá néhány válaszoló jelezte, hogy figyelembe kell venni a gyakorlati tárgyak nagyobb időszükségletét.)

Ha a döntésre javasolt négy kötelező és két kötelezően választandó vizsgát tekintjük, akkor az alábbi időkeretek vehetők figyelembe a vizsgaszabályzat kidolgozásakor: Egy vizsganap a fogalmazás megírására (2 óra), vagy szünet után még 1 óra egy nyelvtan feladatlap megoldására. Egy vizsganap az irodalom, az idegen nyelv és a történelem szóbelire (a felkészülésre 3x30 perc, a vizsgára 3x15 perc, vagyis 2–2,5 óra). Az irodalom, a

történelem, a matematika, az idegen nyelv és a két kötelezően választott vizsga feladatlapjainak megoldására egy-egy óra, vagyis 6 óra, két vizsganapon 3–3 óra. Összesen 11–12 óra. Ha a kötelezően választott tárgy gyakorlati jellegű, sajátos terhelése miatt több idő fordítható rá, esetleg ötödik vizsganapra tehető, hacsak az iskola nem dönt úgy, hogy néhány feladatlapot közvetlenül az ismétlő rendszerezés után megírat. Ebben az esetben a gyakorlati tárgyakkal együtt is elegendő lehet három–négy vizsganap.

Értékelés és bizonyítvány

E témakörben a javítás–értékelés, a minősítés módszereivel és a bizonyítvány koncepciójával kapcsolatban kértünk véleményt.

a) „Elfogadhatónak tartja-e az írásbeli vizsgák javításával és értékelésével kapcsolatos javaslatot? 0 nem, 1 részben, 2 igen. Ha a válasza 0 vagy 1, mit javasol?” A vitaanyag javaslata: „Az írásbeli vizsgák javítása a Vizsgaközponttól kapott javítókulcs és pontozási szempontok szerint, az osztályozás pedig az osztályzattá alakító kulcs alapján történik. A javítást és az osztályozást az iskola pedagógusai végzik. Az ellenőrzést a vizsgaelnök végzi, illetve végezteti.”

A 8. ábra 8.1 diagramsora azt mutatja, hogy ezt a javaslatot a válaszolók 87%-a elfogadja, 9%-a részben fogadja el, 4%-a pedig elutasítja. Összesen 125 szöveges válasz érkezett. Ebből 4 az elfogadóktól, 75 a részben elfogadóktól és 46 az elutasítóktól. Ez utóbbiak is javaslatokat fogalmaztak meg hat válaszoló kivételével (akik túl bonyolultnak tartják a javaslatot, kételyüket fejezik ki a számítógépesítést illetően, attól tartanak, hogy egy újabb központ telepszik az iskolákra, itt is jelzik aggályukat a finanszírozással kapcsolatban).

A szöveges válaszok közül 33 azt javasolja, hogy az iskolában a pedagógusok végezzék a javítást és az értékelést, 19 pedig ugyanezt kéri külső ellenőrzéssel. A fent idézett javaslat is ezt tartalmazza. Érthetően, hogy 13 elutasító válaszoló is ezt igényli (hiszen ez teljes egyetértés). A félreértés oka talán az lehet, hogy a háttéranyag (mint lehetőséget) iskolai és központi javítást, értékelést említ. Egy válaszoló meg is jegyzi, hogy két ellentétes megoldást nem lehet minősíteni. A háttéranyag bevezetője egyértelműen jelzi, hogy a vitaanyagtól eltérő lehetőségeket is felkínál a véleményalkotást segítő, de a véleményezés alapja a vitára bocsátott koncepció és nem a háttéranyag. Ennek értelmében a válaszolók több mint 90%-a válaszolt igennel. Ezzel szemben csak 12 válaszoló javasolja, hogy ne az iskola pedagógusai javítsanak, értékeljenek [külső szakember, független bizottságok, központ(ok), a javító ne tudja, hogy ki a dolgozat szerzője].

A javítókulccsal, az értékelési szempontokkal kapcsolatban 9 vélemény érkezett. Ezek a válaszolók azt hangsúlyozzák, hogy a fogalmazás, a nyílt kérdések és a szóbeli szempontjait kísérletekkel nagyon alaposan ki kell munkálni az egységes alkalmazhatóság, az objektivitás érdekében.

A vizsgaszabályzat kidolgozásakor tehát a pedagógiai közvéleménnyel egyetértésben a fent idézett eredeti javaslat szerint lehet eljárni.

b) „Elfogadhatónak tartja-e, hogy a Nemzeti alaptanterv követelményeit standard osztályzattal értékeljük, a kiegészítő követelményeket pedig hagyományos osztályzattal? 0 nem, 1 részben, 2 igen. Ha a válasza 0 vagy 1, mit javasol?” A vitaanyag javaslata: „A minősítés a szokásos *öt fokú osztályozással* történik. A különbség abban van, hogy a Nemzeti alaptanterv követelményeinek vizsgaeredményeit standard, vagyis az országban mindenütt azonos értékű osztályzattal fejezzük ki egy tizedes pontossággal. Azokból a tárgyakból, amelyekből a standardizálás nem kívánatos vagy nem lehetséges, továbbá a rendkívüli tárgyakból a vizsga eredménye hagyományos osztályozással minősíthető.”

A 8. ábra 8.2 diagramsora azt mutatja, hogy a válaszolók 83%-a elfogadja a fenti javaslatot, 10% részben fogadja el, 7% pedig elutasítja. Összesen 156 szöveges vélemény

VÉLEMÉNYEZŐK: T = tantestület, E = egyéb szerv, I = igazgató, P = pedagógus, O = oktató
INTÉZMÉNYEK: G = gimnázium, SZ = szakközép, M = szakmunkás, T = tízosztályos,

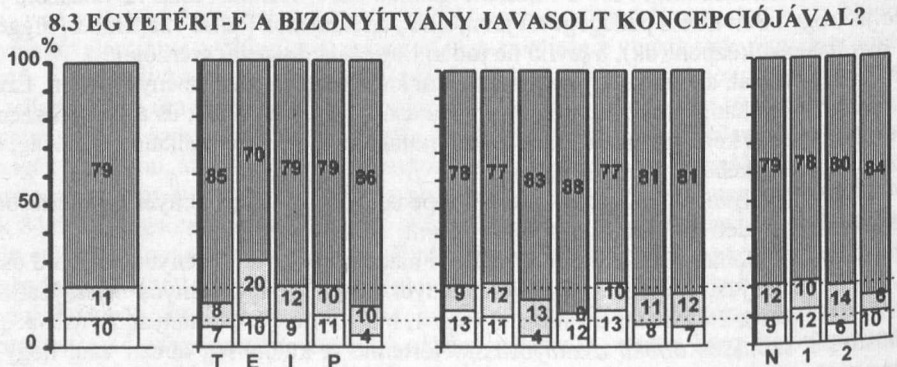
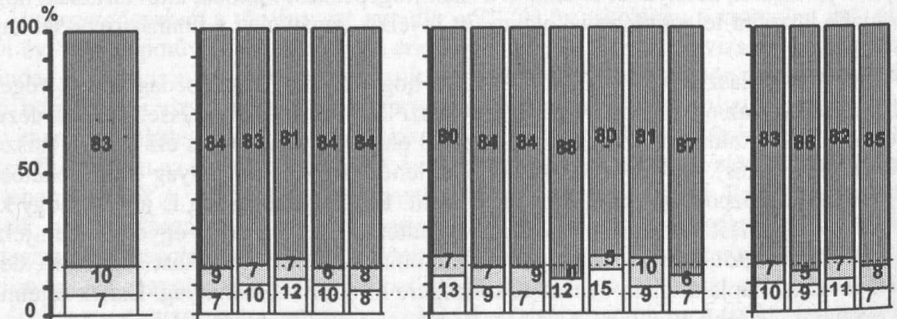
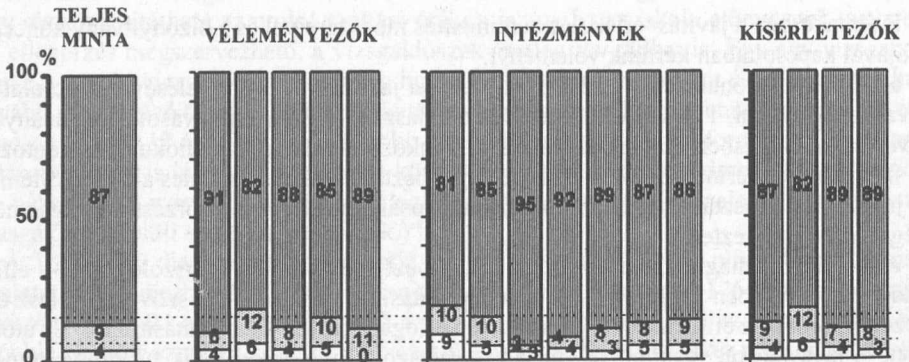
GS = G és SZ, SM = SZ és M, E = egyéb

A KÍSÉRLETBEN RÉSZT VEVŐK: N = nem, 1 = egy évben, 2 = két évben, 3 = három évben

IGEN

RÉSZBEN

NEM

8. ábra: Értékelés és bizonyítvány

érkezett, amelyek közül 10 igenlő, 58 részben elfogadó és 88 elutasító. A nemmel reagálók is javaslatokat fogalmaztak meg hét válaszoló kivételével, akik szerint: ne akarjunk versenylovakat tenyészteni, nem világos a vitaanyag javaslata, anarchiához vezet a sok adminisztráció, nem bonyolultabbá, hanem egyszerűbbé kell tenni az értékelést, illetve van, aki nem ért egyet a teszttel, nem hisz a standardizálás mindenhatóságában, nem tudja, mit jelent a standard osztályzat, minek alapján alakítjuk ki.

Ez utóbbi megállapítás sokakra vonatkozik. A hibát a háttéranyag kidolgozója követte el. Le kellett volna írnia a standard osztályzat lényegét. Ez tulajdonképpen a pontszámok osztályzattá alakításának olyan kulcsa, amely az országos átlag és szórás figyelembevételével készül (meghatározott feltételek esetén az előző évek átlaga, szórása használható, vagyis nem kell megvárni az országos értékek kiszámítását). Ennek köszönhetően az osztályzatok standardok, összemérhetőek lesznek. Az átváltáskor a kapott értékeket célszerű egy tizedesre kerekíteni. Az egy tizedessel megadott standard osztályzat pontosabban fejezi ki az elért eredményt, ugyanakkor lehetővé teszi, hogy az egész számokban (vagy a megfelelő érdemjegyekkel) megadott nem standard osztályzatoktól meg lehessen különböztetni, hogy mindenki számára világos legyen, mely osztályzatok objektívek, összemérhetőek és melyek születtek a hagyományos becsléssel.

A szöveges válaszok több mint fele (84) a hagyományos osztályzat, a pontszámok hagyományos osztályzattá alakítása mellett száll síkra. Ezen belül 20 válaszoló azt hangsúlyozza, hogy a minősítés módja egységes legyen. A vitaanyag javaslata tulajdonképpen erről szól: ötfokú osztályzattal kell minősíteni az eredményeket. A pontszámmal kapott eredményeket is osztályzattá kell alakítani, de ebben benne rejlik a lehetőség, hogy nem egészekre, hanem egy tizedesre kerekítéssel pontosabban fejezze ki az eredményt, hogy az országos értékekkel összemérhető legyen.

Ezekkel a válaszolókkal együtt az egyetértők aránya tulajdonképpen 90% fölött van.

A fentiekkel szemben 12 válaszoló mindenből standard értékelést szeretne; négyen azt írják, hogy százalékban kellene kifejezni az eredményeket. Néhányan azt javasolják, hogy a szóbelit hagyományosan értékeljük, ugyanennyien állítják, hogy a szóbeli értékelése is standardizálható. Többen szeretnék, ha a kiegészítő követelményeket is standard osztályzattal minősíthetnék, ezzel szemben 17 válaszoló úgy véli, hogy az iskola kiegészítő követelményeit hagyományosan kell osztályozni. Végül akadnak olyanok, akik azt javasolják, hogy a minősítés „megfelelt” és „nem felelt meg” legyen. Ebbe a módszerbe a magyar közoktatás egyszer már csúfosan belebukott.

Mindezeket szem előtt tartva, a pedagógiai közvélemény egyetértésével találkozunk majd, ha a vizsgaszabályzatban az eredmények minősítésének kidolgozása a vitaanyag javaslatának figyelembevételével történik.

A szöveges válaszok több mint fele (84) a hagyományos osztályzat, a pontszámok hagyományos osztályzattá alakítása mellett száll síkra. Ezen belül 20 válaszoló azt hangsúlyozza, hogy a minősítés módja egységes legyen. A vitaanyag javaslata tulajdonképpen erről szól: ötfokú osztályzattal kell minősíteni az eredményeket. A pontszámmal kapott eredményeket is osztályzattá kell alakítani, de ebben benne rejlik a lehetőség, hogy nem egészekre, hanem egy tizedesre kerekítéssel pontosabban fejezze ki az eredményt, hogy az országos értékekkel összemérhető legyen. Ezekkel a válaszolókkal együtt az egyetértők aránya tulajdonképpen 90% fölött van.

c) „Elfogadhatónak tartja-e a táblázattal szemléltetett bizonyítvány koncepcióját? 0 nem, 1 részben, 2 igen. Ha a válasza 0 vagy 1, mit javasol?” A táblázat értelmében a Nemzeti alaptanterv minimum- és minimum fölötti követelményeit, valamint az iskola kiegészítő követelményeit külön-külön kell értékelni és az eredményeket az ennek megfelelő három oszlop rovataiban feltüntetni (az iskola kiegészítő követelményeit természetesen csak akkor, ha vannak ilyenek és a tanuló vállalkozott arra, hogy ezek elsajátításáról is számot ad). A táblázat szemléltette a javasolt kötelező, a kötelezően és a szabadon választható vizsgák rovatait is. Mivel ebben a témában a válaszolók véleménye alapján változások várhatók, amiről korábban már szoltunk, most az erre vonatkozó ismételt szöveges javaslatokat mellőzhetjük. Figyelmünket a háromféle minősítés kérdéseire fordíthatjuk.

A 8.3 diagramsor szerint a válaszolók 79%-a elfogadja a bizonyítvány koncepcióját, 11%-a részben fogadja el, 10%-a pedig elutasítja. Szöveges javaslat 177 válaszolótól érkezett. Ezeknek mintegy a harmada a felsorolt vizsgákkal foglalkozik. 30 válaszoló szerint csak a Nemzeti alaptanterv minimum követelményeit kellene feltüntetni a bizonyítványban, ezzel szemben 7 válasz azt javasolja, hogy a minimumot nem kell külön értékelni, az elégséges ezt jelzi. 8 válaszoló szerint az iskolai követelményeket nem kell feltüntetni, 19 pedig azt fejtegeti, hogy minden tárgy csak egy jegyet kapjon. A szöveges válasz adók harmada bonyolultnak, fölöslegesen részletezőnek minősíti a bizonyítvány tervét. Néhányan azt javasolják, hogy a bizonyítvány ügyében a döntést későbbre lehetne halasztani, illetve a tapasztalatok alapján kellene véglegesíteni.

Igaz ugyan, hogy a válaszolók 79%-a elfogadta: külön értékeljük a minimumot, a minimum fölötti követelményeket, valamint az iskola kiegészítő követelményeit. Azzal is egyetértett, hogy ezeket az eredményeket a bizonyítványban föltüntessük. Ennek ellenére a bíráló szövegek alapján még tanulmányozni kell a témát, beleértve a tapasztalatok elemzését is. Erre van még idő, legalább két-három év.

Irodalom

- Báthory Zoltán: *Miért kell nekünk vizsgarendszer?* In: *Tanterv vagy vizsga?* – I. ott!
- Báthory Zoltán – Sáska Géza: *Javaslat a közoktatási vizsgarendszerrre.* Köznevelés, 1988. 8. szám, 3–6. p.
- Broadfoot, Patricia: *A nyilvános vizsgáktól a pályaaorientációs teljesítménymérésekig.* Értékelési Központ Közleményei, 1986. 8. sz. OPI, Budapest.
- Csapó Benő: *A kritérium-orientált értékelés.* Magyar Pedagógia, 1987. 3. szám, 247–266. p.
- Csapó Benő: *A teszfejlesztés új irányvai az Educational Testing Service-ben.* Pedagógiai Diagnosztika, 1993. 2. szám, 103–105. p.
- Drótos András: *Vizsgarendszer egy szabolcs-szatmári általános iskola gyakorlatában.* Köznevelés, 1989. 13. szám, 4. p.
- Forray R. Katalin: *A Német Szövetségi Köztársaság értékelési és vizsgarendszere.* In: *Tanterv vagy vizsga?* – I. ott!
- Gyarmati Elek – Nemes Ferenc: *Megyei tudásszintmérések az oktatás fejlesztése érdekében.* Pedagógiai Szemle, 1982. 11. szám, 988–1000. p.
- Halász Gábor: *Az angol vizsgarendszerről: egy outputorientált, decentralizált rendszer működése.* Értékelési Központ Közleményei, OPI, Budapest, 1986. 9. szám
- Hegedűs T. András: *Megmérettetés és minősítés: a vizsga mint kulturális jelenség.* In: *Tanterv vagy vizsga?* – I. ott!
- Hoffmann Rózsa: *Vizsgarendszer elméletben és gyakorlatban.* Köznevelés, 1988. 25. szám, 3–5. p.
- Kádárné Fülöp Judit: *A holland vizsgaközpont.* In: *Tanterv és vizsga külföldön.* Szerk.: Mátrai Zsuzsa. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991.
- Mátrai Zsuzsa: *Négy vizsgarendszer-modell.* In: *Tanterv és vizsga külföldön.* Szerk.: Mátrai Zsuzsa. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991.
- Mihály Ottó: *Az iskolai nevelés és a vizsga kölcsönhatásai.* In: *Tanterv vagy vizsga?* – I. ott!
- Mihály Ottó: *A közoktatás szerkezetének, követelmény- és vizsgarendszerének szabályozása.* Új Katedra, 1992. 5. szám, 22–23. p.
- Mihály Ottó: *Kérdések az iskolai vizsgákról.* Új Pedagógiai Szemle, 1994. 6. szám, 16–24. p.
- Nagy József: *Standardizált készségmérő tesztek.* Alapművelési számlási készségek. Acta Universitatis Szegediensis de A. J. Nominatae, Sectio Paedagogica et Psychologica, Series Specifica 1, Szeged, 1973.

- Nagy József – Csáki Imre: *Alsó tagozatos szöveges feladatbank*. Acta Universitatis Szegediensis de A. J. Nominatae, Sectio Paedagogica et Psychologica, Series Specifica 2, Szeged, 1976.
- Nagy József: *A pedagógiai értékelés funkciózavarai*. Köznevelés, 1977. 33. szám, 9–10. p.
- Nagy József: *Már csak egy angol vizsgarendszer hiányzik nekünk?* Köznevelés, 1988. 16. szám, 7–10. p.
- Nagy József: *A diagnosztikus vizsga elméleti alapjai*. In: *Tanterv vagy vizsga? – 1. ott!*
- Nagy József: *Az Alpműveltségi Vizsgaközpont feladatai a közoktatás eredményorientált irányításában és fejlesztésében*. Pedagógiai Diagnosztika, 1992. 1. szám, 7–13. p.
- Nagy József: *Egységes és differenciált vizsgakövetelmények, egységes és differenciált értékelés*. Pedagógiai Diagnosztika, 1992. 1. szám, 15–27. p.
- Nagy József: *Értékelési kritériumok és módszerek*. Pedagógiai Diagnosztika, 1993. 2. szám, 25–49. p.
- Nagy József: *A vizsgák magyarországi jövőjéről*. Új Pedagógiai Szemle, 1994. 6. szám, 25–35. p.
- Nagy József: *Alpműveltségi vizsga*. In: *Modernizáció és demokrácia a magyar oktatásügyben*. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Pedagógiai és Közművelődési Intézet, Miskolc, 1994.
- Nagy József: *A középiskolázás tömegessé válása. Veszélyek és lehetőségek*. Köznevelés, 1995. 12. szám, 3–5. p.
- Nagy József: *Vizsga: de milyen?* Educatio, 1995. 3. szám, 395–414. p.
- Németh Magda: *Milyen legyen a Vizsgarendszer?* Új Katedra, 1992. 6. szám, 2–3. p.
- Orosz Sándor (szerk.): *Kibocsátó tudásszint Veszprém megye általános iskoláiban az 1988/89. tanév végén*. Megyei Pedagógiai Intézet, Veszprém, 1990.
- Orosz Sándor: *Pedagógiai mérések. A mérés szerepe, feltételei, lehetőségei és módszerei, elemző eljárások*. PSZMP–Korona Kiadó, Budapest, 1993.
- Orosz Sándor: *Mérések a pedagógiában*. Veszprémi Egyetem, Pedagógia-Pszichológia Tanszék, Veszprém, 1995.
- Posthletwaite, Neville: *A tantervfejlesztés és értékelés feladatai Magyarországon*. Magyar Pedagógia, 1994. 1–2. szám, 127–141. p.
- Rozgonyi Tiborné Várdi Éva–Kindrusz Pál: *A nyolcadik osztályt záró diagnosztikus értékelési rendszer (egy megyei modell)*. Pedagógiai Diagnosztika, 1993. 2. szám, 87–102. p.
- Sáska Géza: *Vizsgarendszer: javaslat egy eredmény (output) által történő szabályozás kialakítására*. Értékelési Központ Közleményei, 15. füzet. OPI, Budapest, 1987.
- Sáska Géza: *Szabályozás vizsgarendszerrel*. In: *Lukács Péter–Várhegyi György (szerk.): Csak reformot ne... Szakértők az iskola megújításáról*. Edukáció, 1989. Társadalom és oktatás, Az Oktatáskutató Intézet könyvsorozata, 127–147. p.
- Sáska Géza: *Géza és vizsgálatok. Koncepciók a nyolcvanas, kilencvenes évek fordulóján*. In: *Tanterv vagy vizsga? – 1. ott!*
- Sáska Géza: *A vizsgarendszer egy lehetséges változata*. Pedagógiai Szemle, 1990. 9. szám, 879–885. p.
- Semjén András: *Vizsgarendszerek a fejlett országokban*. In: *Tanterv vagy vizsga? – 1. ott!*
- Semjén András–Setényi János: *A svéd értékelési rendszer*. In: *Tanterv vagy vizsga? – 1. ott!*
- Sobor István: *Vizsgarendszer – alulnézetből*. Köznevelés, 1990. 17. szám, 5. p.
- Szabó Judit: *A japán vizsgarendszer szervezeti keretei és pénzügyi feltételei*. Új Pedagógiai Szemle, 1991. 6. szám, 66–78. p.
- Szabó Judit: *Értékelési eljárások külföldön*. Köznevelés, 1991. 32. szám, 3–4. p.
- Szabó Judit: *Vizsgák, vizsgarendszerek – máshol, másképpen*. Új Pedagógiai Szemle, 1993. 7–8. szám, 59–70. p.
- Szabó Lajos: *Vizsgák a speciális szakiskolákban*. Köznevelés, 1993. 13. szám, 11. p.
- Szebenyi Péter: *Tantervi és vizsgarendszerek Európában*. Info-társadalom-tudomány, 1991. 18. szám, 15–18.
- Tanterv vagy vizsga?* Szerk.: Sáska Géza és Vidákovich Tibor. Edukáció. Társadalom és oktatás. Az Oktatáskutató Intézet könyvsorozata. 1990.
- Tuza Tibor: *Általános iskolai záróvizsga*. Köznevelés, 1989. 43. szám, 10. p.
- Vajthó Erik: *Monitor típusú pedagógiai vizsgálatok az Amerikai Egyesült Államokban*. Pedagógiai Szemle, 1985. 6. szám, 579–588. p.
- Vajthó Erik: *Tantárgyi feladatbankok*. Módszertani füzetek pedagógiai vezetőknél. Megyei Pedagógiai Intézet, Veszprém, 1990.
- Vidákovich Tibor: *Iskolafokozatszáró diagnosztikus értékelés a 8. osztály végén*. Acta Universitatis Szegediensis de A. J. Nominatae, Sectio Paedagogica et Psychologica, Szeged, 1987. 29. szám, 147–162. p.
- Vidákovich Tibor: *Új mérési eljárás a pedagógiai diagnosztikában*. Köznevelés, 1987. 32. szám, 6–7. p.
- Vidákovich Tibor: *A diagnosztikus vizsgáztatás módszerei és eszközei*. In: *Tanterv vagy vizsga? – 1. ott!*
- Vidákovich Tibor: *Diagnosztikus pedagógiai értékelés*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990.
- Vidákovich Tibor: *Diagnosztikus elemzés és visszajelzés*. Pedagógiai Diagnosztika, 1990. 1. szám, 29–35. p.
- Vidákovich Tibor: *Diagnosztikus tesztkönyvek*. Pedagógiai Diagnosztika, 1993. 2. szám, 7–23. p.
- Vidákovich Tibor: *A diagnosztikus vizsgarendszer-kísérlet három éve*. Pedagógiai Diagnosztika, 1993. 2. szám, 73–86. p.
- Zentai Kornélia: *Alapvizsga-variánsok*. Szakoktatás, 1986. december, 5–7. p.